

D'N BLIKKEN EMMER

HEEMKUNDEKRING DE RIPS

Rijkswerkkamp, klöskeskeet en houtwerf in De Rips.

Nieuwsbrief no. 39
Rijkswerkkamp
Pag. 1
Werkverschaffing.
Pag. 2
Rijkswerkkamp.
Pag. 3 - 4
Beheer en toezicht.
Pag. 4
Amsterdammers.
Pag. 4 - 5
Chinezen, ontbossing
en ontginning
Pag. 5 – 14
Britse- en Canadese
leger.
Pag. 14 - 18
Opvang Nederlandse
gevangenen uit
Duitsland.
Pag. 18
Oorlogsvrijwilligers
en Indiëgangers.
Pag. 18 - 21
Dienstplichtigen en
dienstweigerars.
Pag. 21 - 23
Afbraak en houtwerf.
Pag. 24 - 25
Interview met
Antoon Willems over
Klöskeskeet.
Pag. 25 – 27
Eindnoten en
bronnen.
Pag. 28 – 30

Rijkswerkkamp De Rips, in de volksmond het 'Chinezenkamp' genaamd, werd eind 1940 gebouwd. Het was aanvankelijk bedoeld voor de opvang van werkelozen die te werk werden gesteld vanuit de Rijksdienst voor de Werkverruiming. Het bestond uit houten gebouwen met keuken, kantine, woon-slaapbarakken, berging, open latrines en woningen voor de opzichter en kok.

In eerste instantie werden werkeloze Amsterdammers in de barakken gehuisvest. Later woonden er circa 120 Chinese scheepslieden die vanuit de geblokkeerde haven van Rotterdam niet meer konden uitvaren. Zij werden tewerkgesteld in de Ripse bossen en op ontginningen rondom De Rips. Op het einde van de oorlog, 1944, was hier een commandopost en veldhospitaal van de Engelse land- en luchtmacht. En na de oorlog werd het tijdelijk een opleidingskamp voor Oorlogsvrijwilligers, O.V.W.-ers. Zij genoten hier basisopleidingen om uitgezonden te worden naar Nederlands-Indië. In de loop van beginjaren vijftig werden de barakken weer afgebroken en heel lang was hier een opslagplaats voor hout van de Heidemaatschappij. Later werd het grondstuk teruggegeven aan de natuur.

Het eerste artikel over het kamp werd in 2007 geschreven door Bernard Ploegmakers en Ruud Wildekamp en in 2010 op de erfgoed-wikisite Gemert-Bakel geplaatst. Dit artikel werd in 2022 aangevuld met extra informatie en foto's van De Rips door Hannie en Bernard Ploegmakers.

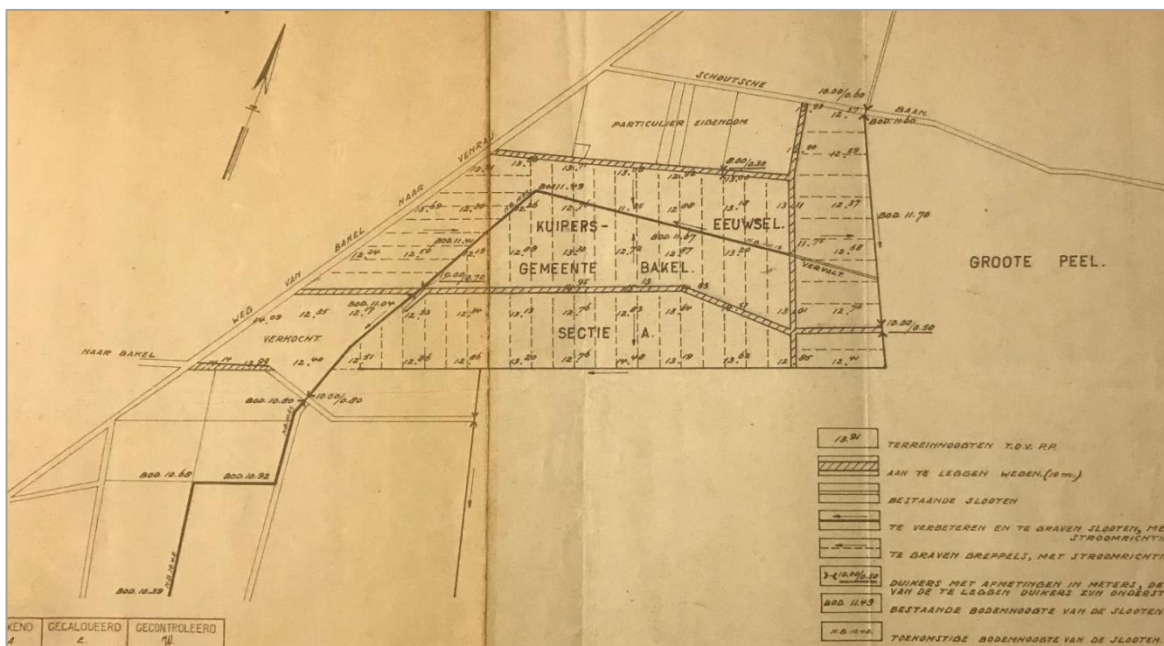

▲ *Ter herinnering aan het Rijkswerkkamp werd in 2012 een herinneringsbord opgericht door heemkundekring D'n Blikken Emmer.*

Werkverschaffing

In de jaren dertig van de vorige eeuw heerste er grote werkeloosheid onder de bevolking van ons land. Om zichzelf en zijn gezin toch van een klein inkomen te verzekeren, was een werkeloze op een uitkering aangewezen. Men diende zich dan wel dagelijks te melden op het kantoor Sociale Zaken van de gemeente. Als bewijs dat men zich had gemeld kreeg iedereen een stempel op zijn werklozenkaart. Een volle kaart gaf recht op een uitkering van elf gulden per week. Een werkloze kon ook worden aangewezen voor een tewerkstelling in het kader van een werkverschaffingsproject. Doorgaans bestond dit uit ongeschoold spit- en graafwerk. De werklozenuitkering verviel dan, maar de werkloze ontving loon voor de geleverde prestaties. Dit kon oplopen tot ongeveer achttien gulden per week. Door bezuinigingsmaatregelen van de regering Colijn werd -begin jaren dertig- de werklozenuitkering sterk verlaagd. In reactie op deze steunverlaging braken in Amsterdam en in sommige andere plaatsen gevechten uit tussen protesterende werklozen enerzijds en politie, marechaussee en militairen anderzijds. Omdat de gevechten in de Amsterdamse Jordaan het hevigst en het meest grootschalig waren, zijn deze ongeregelde heden als het 'Jordaanoproer' de geschiedenis in gegaan. Hier vielen vijf doden en tientallen gewonden, maar de autoriteiten bleven de situatie redelijk makkelijk meester. Dit was bovendien het enige massale verzet tegen deze 'aanpassingspolitiek'.

Gemeenten konden bij het Ministerie van Sociale Zaken subsidie aanvragen voor lokale werkverschaffingsprojecten. Daarop werden dan de plaatselijke werklozen geplaatst en soms werklozen uit een naburige gemeente. Een gemeente kon, bij een tekort aan eigen werklozen, een verzoek indienen bij het Ministerie van Sociale Zaken om een gemeentelijk project om te zetten tot een centraal werkverschaffingsproject, gesubsidieerd door het rijk. Ook projecten van bedrijven of particulieren konden hiervoor in aanmerking komen. In de gemeente Bakel en Milheeze kwamen als werkverschaffingsprojecten voor werklozen van buiten de gemeente de ontginning van Kuipers Eeuwse¹ in Milheeze, de Klotterpeel in De Rips en de werkzaamheden in de bossen voor de Mijn Laura in aanmerking.

◀ Een kaart van Kuipers Eeuwse opgemaakt door de Nederlandsche Heidemij. Gemeentearchief Gemert-Bakel: AB.003 nr. 847 1932-1939.

¹ Op 29 augustus 1941 vroeg de gemeente Bakel aan de Dienst Werkverruiming om mensen uit het werkkamp op de Kuipers Eeuwse te laten ontginnen. Op 1 november 1941 gaf de Rijksdienst voor Werkverruiming toestemming.

Dit betekende dat werkelozen van buiten de gemeente op dit project konden worden ingezet. Het was dan tevens noodzaak te zorgen voor onderdak en vrij reizen bij familiebezoek mogelijk te maken. Daarvoor had het ministerie regelingen getroffen. Om deze categorie werkelozen onderdak te bieden, werden in het gehele land kampen ingericht, de zogenaamde Rijkswerkkampen.

Deze kampen werden gebouwd onder verantwoordelijkheid van het Bouwbureau van het Departement van Sociale Zaken.

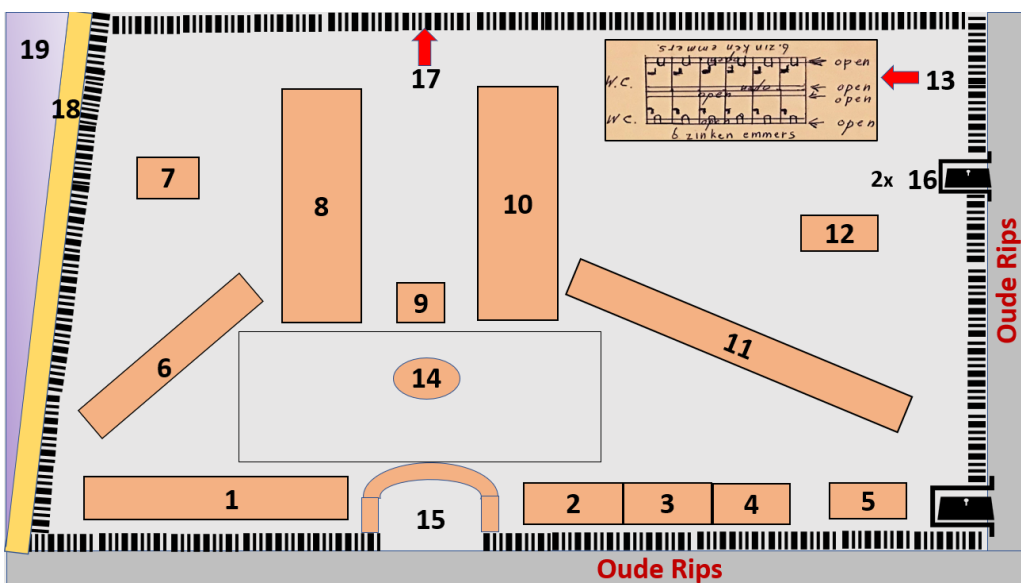
Rijkswerkkamp De Rips

Om deze Peelwerkers een dak boven het hoofd te verschaffen werd eind 1940 gestart met de bouw van een barakkenkamp in De Rips. Het kamp werd, in opdracht van de regionale Rijksdienst voor de Werkverruiming te 's-Hertogenbosch, gebouwd door aannemersbedrijf Bruns en Bonke uit Hengelo.

► *Nood topografische kaart uit 1949 waar het grondpatroon van het Rijkswerkkamp nog is te zien aan de Oude Rips.*

◄ *Indeling Rijkswerkkamp op aanwijzing van Martien van Uden uit Zeeland en de broers Johan en Antoon Willems. Tevens is gekeken naar de plattegrond van de topografische kaart boven.*

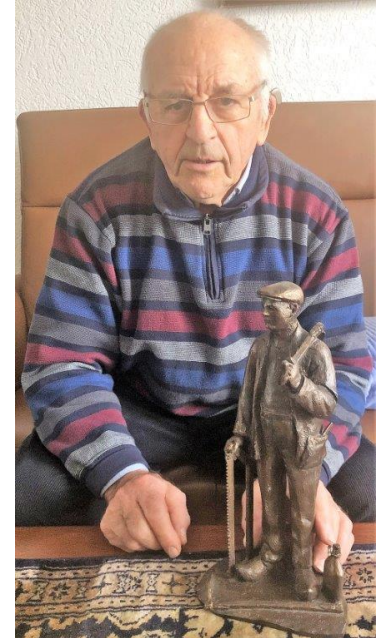
- 1 Kantine en filmzaal
- 2 Keuken
- 3 en 4 woning L. Van Det en later G. de Vogels
- 5 Opslag kleding

6 7 en 8 Slaapzalen	12 Kledingopslag	16 Poortje 2x
9 Washok	13 Open latrines (WC)	17 Puntdraadhekwerk
10 Peletonzaal	14 Vlaggenmast en exercitieterrein	18 Zandweg
11 Eetzaal	15 Hoofdingang	19 Gekapt en geroid bos

Aan het doodlopende zandpad de 'Oude Rips' kwamen in eerste instantie vier barakken te staan¹. Deze barakken waren geheel uitgevoerd in gepotdekselde zwart geteerde planken en voorzien van wit geschilderde kozijnen en deuren. Ze hadden een vrij plat zadeldak waarop dakleer was bevestigd. Rond het kamp was een eenvoudige puntdraadomheining aangebracht. Aan de zijde van de Oude Rips bevond zich de hoofdingang. Deze was voorzien van twee draaibare houten hekken die aan palen waren bevestigd. Boven de ingang was tussen beide

palen een houten boogconstructie aangebracht met de tekst 'Rijkswerkkamp De Rips'. Aan de zijweg van de Oude Rips bevonden zich een tweetal kleinere (fiets) ingangen. Aan de rechterzijde van de hoofdingang en parallel aan de weg, lag een barak met daarin het kantoor en woning van de kampbeheerder en de kok. In dezelfde barak was ook de keuken en een opslag voor kleding en ander materieel ondergebracht. Aan de linkerzijde, eveneens parallel aan de weg, was een kantine, annex filmzaal. Achter deze twee gebouwen lag een open ruimte met een vlaggenmast. Later werd dit plein door de Nederlandse militairen bewoners als exercitieterrein gebruikt. Aan de achterzijde van het plein bevonden zich, haaks op de twee eerdergenoemde gebouwen, de eetzaal en het was-gebouw. Aan de linkerzijde van het terrein bevonden zich twee slaapbarakken. Daarachter bevond zich weer een apart overdekt gebouw met, twee maal zes Wc's of latrines. Deze waren voorzien van klapdeurtjes waar men overheen en onderdoor kon kijken. Elke latrine bestond uit een houten plank met een ronde opening. Daaronder bevond zich een open zinken emmer voor de opvang van het ongerief. Eenmaal per week werden deze emmers geleegd door Hent van Zoghel uit De Rips. Hij verzamelde de inhoud van de emmers in tonnen en vervoerde deze, met paard en wagen, naar het ontginningswerk. Waren de tonnen te vol dan werden deze afgedekt met jutezakken om voortijdige verspreiding van de inhoud te voorkomen. Van stankpreventie had men in deze tijd nog niet gehoord. De inhoud van de tonnen werd eerst verspreid op gronden in de Klotterpeel. Tien Keunen² herinnert het zich nog goed: "Nadat het perceel bos tegenover de Leliana-Hoeve aan de Oploseweg was gekapt (zie no. 8 topografische kaart pagina 9) werd ook hier de inhoud van de latrine-emmers uit het werkkamp verspreid." Volgens Tien Keunen: "Groeiden er daarna spontaan tomatenplanten uit de grond en die tomaten waren vuurrood, sappig en smaakten heel lekker.

► *De 91-jarige Martien Keunen.*

Beheer en toezicht

In maart 1942 kwam de beheerder en administrateur L. J. van Det uit Rotterdam samen met zijn vrouw A. Gerritse in het kamp wonen. Waarschijnlijk werd Gerrit de Vogel pas na de 2e Wereldoorlog beheerder in het Rijkswerkkamp. (In 1942 werd hij kampbeheerder in het kamp in Diever.)

Wie ruilt HEEREN-RIJWIEL goede banden compl. tegen radio u.k.g. zoo nodig met bijbetaling mijnerzijds. L. v. Det, Werkkamp De Rips (Oploo).

◄ *Waarschijnlijk had Van Det al snel gezien dat het een saaie bedoening zou worden in De Rips, want hij wilde zijn rijwiel ruilen voor een radio. Advertentie in het Dagblad van het Zuiden 5 maart 1942.*

De Nederlandsche Heidemaatschappij had toezicht op de werkzaamheden met als hoofdopzichter J. H. Bijlard. Daarnaast was er dagelijks een plaatselijke ploegbaas aanwezig die de dagelijkse werkzaamheden

dirigeerde met o.a. Toon Verhees uit Deurne.

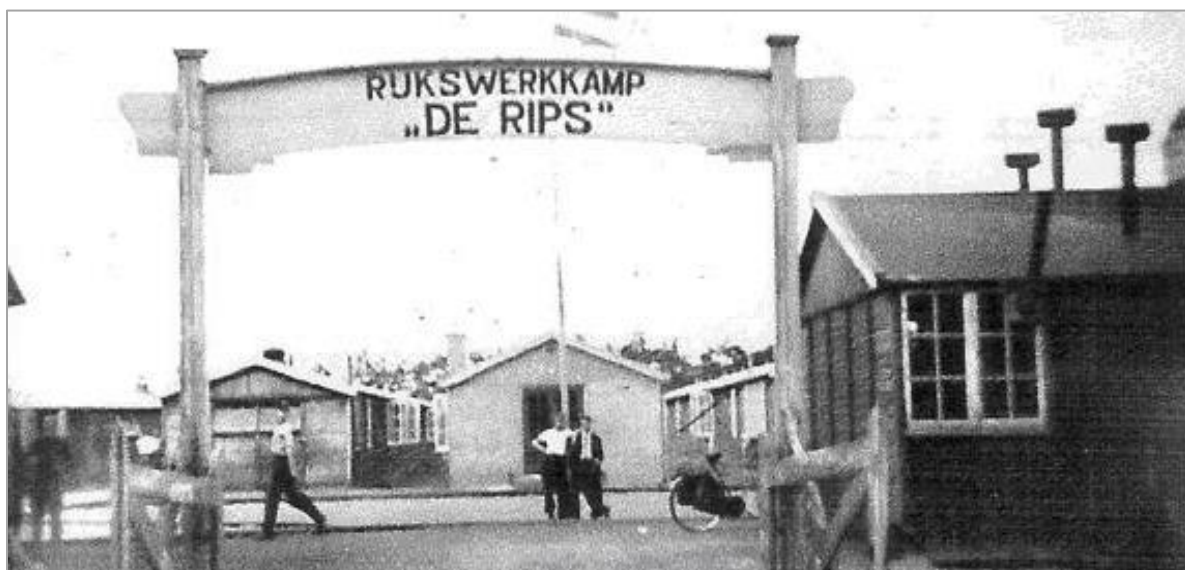
Amsterdammers

In de loop van 1941 was de bouw van de barakken klaar. Maar de inrichting en de aanplanting vergden ook nog enkele maanden. Eind 1941 bestond de bevolking aanvankelijk uit werkeloze Amsterdamse arbeiders. Door de crisis waren zij hun werk kwijtgeraakt en hadden gekozen om, tegen een vastgesteld basisloon van 0,30 cent per

² Interview met Tien Keunen 1 februari 2022.

uur, te werken binnen een van de werkverschaffingsprojecten van de Rijksdienst voor Werkverruimingⁱⁱ. Deze dienst viel toen onder het Ministerie van Sociale Zaken (sinds 1940 onder leiding van minister Jan van Tempel). Iedere morgen liep de ploeg arbeiders, vanuit het kamp, naar het werk in de bossen.

Op zaterdagmiddag en zondag lag het werk stil. Er werd dan gerust, gekerkt of familie bezocht. Verlofgangers werden met paard en wagen naar het station van Deurne of Helmond gebracht en soms in een open vrachtwagen van een Ripse vervoerder Wim Beckers of Harrie van der Heijden. Op de zondagavond of de maandagochtend keerde men weer terug naar De Rips. De firma Roijackers (Royackers) uit Milheeze vervoerde vooral Chinezen naar Deurne.

◀ De ingang van het Rijkswerkkamp. Bron: Collectie Van Steijn.

Chinezen in het Ripse werkkamp

Door het uitbreken van de oorlog in Nederland mocht een aantal schepen dat op dat moment in Nederlandse havens lag niet meer uitvaren. Het Chinese deel van deze werkeloze bemanningen ging op in de grote Chinese gemeenschap in de Rotterdamse wijk Katendrecht en vond onderdak in opvangtehuizen en logementen. Als gevolg van de problemen die ontstonden door drank, gokken en vechtpartijen, had de gemeente Rotterdam bij de Vreemdelingendienst van het Departement van Justitie aangedrongen om deze groep passend werk te bezorgen. Per circulaire nr. 383 van 17 december 1940 werd de mogelijkheid geopend tot de plaatsing van Chinezen in Duitsland. Voortvloeiend hieruit besloot de Directeur-generaal van het Rijksarbeidsbureau op 6 december 1941 dat ook Chinezen, woonachtig in Nederland, in aanmerking kwamen om geplaatst te worden bij werkverruimingsobjecten. Dit werd bevestigd in zijn brief nr.19876 van 8 oktober 1942. Bij plaatsing zouden ze worden ingedeeld in Klasse VI, de laagste woonplaatstoelage van 25 cent per dag. De motivatie hierachter was dat ze toch allemaal vrijgezel waren, in logementen woonden en nauwelijks kosten maaktenⁱⁱⁱ. Deze maatregel maakte de weg vrij om de werkelozen onder de Chinezen passend werk te bezorgen. Hen werd daarop werk aangeboden in de bossen en ontginningen in de Peel bij De Rips. Daarop wisselde, in de strenge winter van 1941 op 1942, de bezetting van het Rijkswerkkamp De Rips. De Amsterdammers vertrokken om plaats te maken voor de in totaal 92 Chinezen.

Hun werkzaamheden en onderdak in het kamp werd daarop een aangelegenheid van de Rijksdienst voor Werkverruiming van het Departement van Sociale Zaken. Na aankomst in De Rips werden ze eerst tewerkgesteld in de bossen van het Beestenveld.

Waarschijnlijk kwamen er in het jaar daarop meer Chinezen want 26 mei 1942 liet de Rijksdienst voor de Werkverruiming aan de gemeente Bakel en Milheeze weten voornemens te zijn een barak aan het kamp toe te

voegen. Daarmee werd de capaciteit uitgebreid tot 192 man^{iv}. In ieder geval werd dat jaar de groep uitgebreid met vijftintig Chinezen die zich in Zwolle bij het Gewestelijk Arbeidsbureau hadden gemeld.

◀ *De wijk Katendrecht in Rotterdam waar vele Chinezen gehuisvest waren. Bron: <https://www.havenkwartier-katendrecht.nl/katendrecht/>*

Deze vijftintig waren afkomstig uit Rotterdam en behoorden tot een groep die,

door toedoen van het Gewestelijk Arbeidsbureau van Rotterdam, in het Werkverruimingskamp te Echten (Drenthe) waren geplaatst. In opdracht van de Duitse bezetter werden Chinezen opgeroepen om, indien juridisch mogelijk, in aanmerking te worden gebracht voor tewerkstelling in Duitsland. Deze mogelijkheid was ontstaan door een uitspraak van de Directeur-generaal van het Rijksarbeidsbureau van 17 december 1940. Het aangeboden werk in Duitsland werd echter geweigerd waarop de groep werd ontslagen uit de werkverruiming. Daarop trok een aantal van hen naar Utrecht en Zwolle en meldden zich daar bij de Gewestelijke Arbeidsbureaus, met het verzoek tot plaatsing bij het werkverruimingsproject in De Rips. Daarop verstrekte het Arbeidsbureau Zwolle, na verkregen toestemming van de Rijksdienst voor Werkverruiming, aan deze groep van vijftintig Chinezen de benodigde papieren voor het vertrek naar De Rips^v.

Naast het uitgekeerde loon kregen de Chinezen ook levensmiddelen verstrekt. Deze levensmiddelen, in hoofdzaak rijst, aardappelen, vlees en vet, werden doorgaans afgedragen aan de administrateur van het kamp. Oorspronkelijk was zijn functie kok-administrateur maar de bewoners hadden zelf een persoon uit hun midden als kok aangesteld. Om de twee weken gingen de Chinezen, voor rekening van de Rijksdienst voor Werkverruiming, op verlof naar Rotterdam. Ze werden dan met vrachtwagens van de firma Royackers uit Milheeze naar het station van Deurne vervoerd. Doorgaans keerden ze op maandag weer terug. De afstand tussen Deurne en De Rips werd dan te voet afgelegd.

Op 15 december 1942 brak een grote brand uit in het kamp. De kantine/filmzaalbarak langs de Oude Rips had vlamgevat door onvoorzichtigheid met vuur van een van de bewoners. De Chinezen trachtten deze te blussen met emmers en drinkkruiken. Ondanks hun inspanningen brandde de barak grotendeels af.

Handelaars

Na verloop van tijd dreven de Chinezen een vorm van handel in De Rips. Voordat ze met verlof gingen, werden eerst allerhande zaken, zoals verse groenten, tabaksplanten, eieren en zelfs levende kippen ingeslagen. Deze konden in Rotterdam te gelde worden gemaakt. Veelal brachten deze Chinezen extra rijst mee terug naar De Rips voor eigen gebruik, maar ook allerhande materialen waaraan de Ripse bevolking behoefte had en hier nauwelijks verkrijgbaar waren. Verschuren, de plaatselijke fietsenmaker kon zodoende zorgen dat Jan, de zoon van hoofdonderwijzer Hertsig, bleef fietsen. Wel kostte een dergelijke band 120 gulden, een heel kapitaal

destijds. De Chinezen waren door de wol geverfd op het gebied van zakendoen. Maar ook andere Ripsenaren profiteerden van de handel met de Chinezen. Omdat de Chinezen weliswaar wat Engels kenden maar de Ripsenaren niet, gingen de bestellingen in gebarentaal, iets dat bijna zeker tot hilarische toestanden moet hebben geleid. Slechts af en toe was een tolk, de heer Yates Wang uit Rijswijk, beschikbaar die zich niet beperkte tot de communicatie tussen de werkmeesters en de Chinese werklui, maar zich ook bekommerde om hun welzijn.

Van en naar het werk liepen de Chinezen steeds in een lange rij achter elkaar. De schop werd dan altijd, met twee handen aan het handvat, over de grond achter hen aangesleept. Ze spraken alleen met de man voor hen of met diegene die achter hen liep. Ooggetuige Herman Ypma van de Gertruda-Hoeve bevestigde dit en voegde er nog aan toe: "Als het regende dan kwamen ze ook op deze manier, in ganzenpas, naar de schuur van Ypma. Hier werd geschuild totdat de regen weer was gestopt". Er werd door hen niet bijster hard gewerkt, voor het zware ontginningswerk waren de meesten eigenlijk te tener gebouwd. Nauwkeurig werd er wel gewerkt. Een ontgonnen stuk grond was na hun vertrek zo glad als een biljartlaken. Ook de weg naar Café Van de Ven of de plaatselijke winkel, tevens postkantoor, werd in ganzenpas afgelegd. Daar werd simpelweg gewezen naar de zaken die ze wilden hebben. Jaantje Fransen, de latere eigenaresse van de winkel, weet zich nog te herinneren dat jenever en brandewijn hun voorkeur hadden.

► *De winkel annex postkantoor van de familie Fransen waar de Chinezen hun drank kochten. Tevens werd aan Jaantje de vraag gesteld: Heeft er nooit een meisje uit De Rips verkering gehad met een Chinese jongeman? Hierop antwoordde Jaantje: "Nee, nee die Chinezen, dè ware zo'n goei mennekes!"*

Een verhaal na de oorlog opgetekend

Karel Droog uit Heythuysen moest in 1943 onderduiken in Venhorst. Op weg daarnaartoe moest hij in café Van de Ven wachten totdat de heer Hanrath hem naar Venhorst zou brengen. Toen hij binnen zat te wachten, kwamen enkele Chinezen al neuriënd binnen en toen nog twee en daarna kwamen er nog een stelletje met de fiets. Hij verbaasde zich en snapte er niets van, zoveel Chinezen in de Peel? Café-eigenaar Van de Ven vertelde hem dat ze in het Rijkswerkkamp in De Rips gelegerd waren en in de buurt werkten.

Ontbossing voor houtgasgeneratoren

In 1939 startte het Ministerie van Defensie -vanwege de oorlogsdreiging met Duitsland- met het graven van het Defensie- of Peelkanaal nabij de grens van De Rips met Venray. Dit werd uitgevoerd door werklozen in werkverschaffing en met behulp van Nederlandse militairen. Tegelijkertijd werd het Koordekanaal gegraven dat liep over de landerijen van de boeren in de Jodenpeel, Klotterpeel en het natuurgebied Klotterpeel. Aan de overzijde van de weg liep het kanaal door het Beestenveld richting Elsendorp. Het Koordekanaal zelf was 10 meter breed en 1,80 meter diep. Het uitgegraven zand werd op de kant gelegd. In het Beestenveld werd voor het kanaal een strook bos gekapt van circa 15 meter breed en een totale lengte van circa 2600 meter. Over een lengte van 300 meter werd het bos gekapt wat zo ongeveer 3.5 hectare bos was. (zie no 1 op topografische

kaart 1936-1939 pag. 9). Nadat het bos was gekapt, verzaagd en afgevoerd, werden de stobben, hier puisten genoemd, uitgegraven en nauwkeurig op hopen (houtkoolmeilers) gestapeld. Voor dit specialistisch werk stonden de bosarbeiders onder leiding van houtskoolbranders uit de Veluwe en de bosbazen van de Heidemij. Met behulp van de kolenbranders werden deze gestapelde puisten met aarde en plaggen afgedekt. Deze meilers werden aan de bovenkant aangestoken in een gat dat was opengebleven. Om houtskool te krijgen moest het verbrandingsproces goed in de gaten worden houden. Want anders verbrandde het hout, wat volgens Herman Ypma nogal eens gebeurde. Na het verbrandingsproces werd de meiler geopend en de overgebleven houtskool verwijderd in jute zakken opgestapeld of verladen. Dit werd door de kolenbranders en de Heidemaatschappij verhandeld.

In de Peel werden de puisten ook opgekocht door Harrie Hendriks uit Vlierden, de latere Opeldealer uit Helmond. Hij verkocht dit als stookhout voor kachels. Het was blijkbaar een lucratieve bezigheid voor hem want in de verre omstreken kreeg hij de bijnaam 'de puistenkoning'.

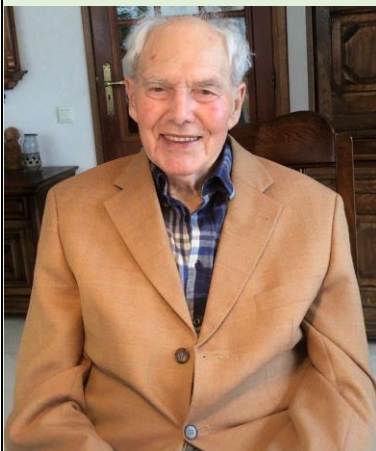

▲ Meilers in opbouw.

► Meilers zijn boven ontstoken en worden nog afgewerkt.

Volgens Herman Ypma, 95 jaar, waren de Ripse meilers op de grond van boerderij De Rips vrij spits. Herman liep vroeger door dit grote voormalige bos via een schuin lopende weg vanaf de Gertruda-Hoeve naar school. Tien Keunen, 91 jaar, woonde aan de Oude Rips tegen het bos achter boerderij De Rips. Het waren grote dennenbomen zoals hij onlangs vertelde. Mastenbomen werden ze genoemd volgens Tien. Sommige bomen haalden wel een doorsnee van 30-40 cm. Volgens Keunen stonden er zeker vier houtskoolmeilers in het veld achter boerderij De Rips. Zelf ging hij met de kruiwagen ook gerooide wortels van de puisten opladen voor

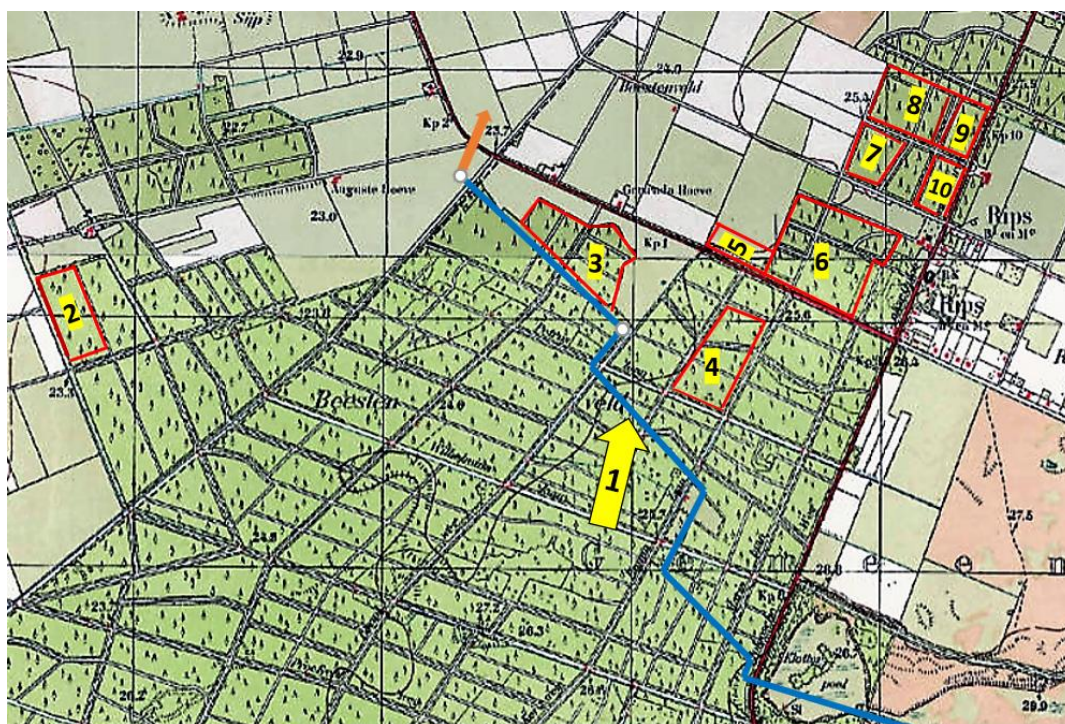
thuis in de kachel. Gerrit van den Elzen, 89 jaar, wist nog heel goed dat tegenover de Gertruda-Hoeve en het land van boerderij De Rips grote bossen stonden die werden gekapt en daarna kwamen de houtskoolmeilers. Bij hen achter het huis in het Zwart-Water (topografische kaart no 2 pag. 9) werden de puisten verzameld. Daarna werd het ontgonnen door de Chinezen. Ook stonden er enkele houtmeilers met een doorsnee van wel 20 meter en waaruit constant rook kwam. Ze waren met zand bedekt en na verloop van tijd zakten ze in door het inklinken van het hout binnenin. Dan moest de buitenzijde weer gerepareerd worden zodat er geen lucht bij het verkolingsproces kon.

◀ De 95-jarige Herman Ypma. Bron: Bernard Ploegmakers.

Toen de Chinezen in de winter van 1941/1942 naar De Rips kwamen werden zij ingezet om de puisten te rooien en deze met de schop te ontdoen van aanhangend zand. (Hoe minder zand hoe beter de kwaliteit van de houtskool) Daarna werden ze verzameld voor de houtskoolmeilers.

► *De 89-jarige Gerrit van den Elzen. Bron: Bernard Ploegmakers.*

Naast het maken van houtskool werd er ook veel hout gebruikt om er houtklöskes van te maken. Sinds 1939 experimenteerde de Heidemij³, met het maken van houtblokjes voor houtgasgeneratoren. Voor dat doel werden grote stukken bos gerooid en verwerkt tot houtklöskes. Op meerdere plekken werden bomen omgezaagd. Zie hieronder op de topografische kaart.

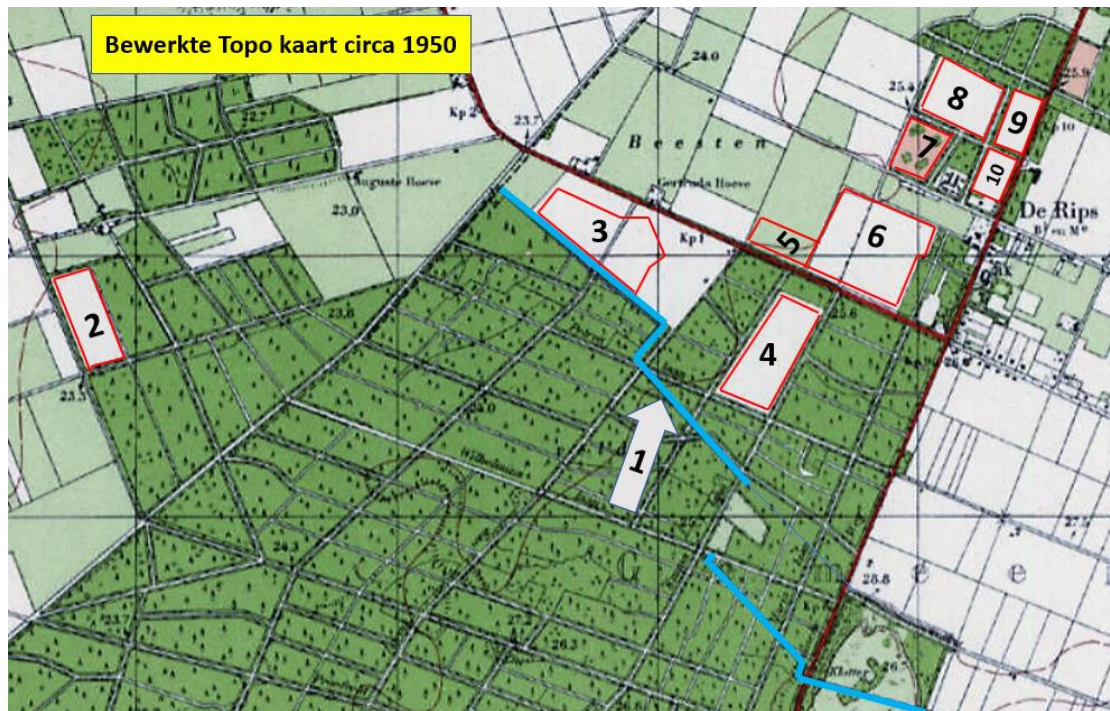

▲ Bewerkte Topografische kaart 1936-1939
1 Bos gekapt waar het Koordekanaal kwam
2 Perceel bij Albert v.d. Elzen Sijp/Zwart-Water
3 Perceel tegenover M. Ypma Gertruda-Hoeve
4 Perceel bos in het Beestenveld 10 ha.
5 Perceel achter boerderij De Rips hoogstam appelboomgaard. Men kon de appels alleen met een ladder bereiken.

6 Achter boerderij De Rips een perceel dennenbos circa 15 ha
7 Perceel aan de Oude Rips naast het Rijkswerkkamp
8 Perceel langs Oploseweg van 7 ha tegenover de Leliana-Hoeve
9 Perceel langs Oploseweg van 3 ha (idem)
10 Perceel langs Oploseweg, het latere sportterrein (Volgens Tien Keunen en Gerrit van den Elzen smaakten de appels niet op perceel 5)

³ Op 19 februari 1939 stond een artikel in De Maasbode over Veluwe kolenbranders die ook werkzaam waren in De Rips.

De gezaagde boomstammen werden, volgens Tien Keunen, sinds 1939 vervoerd naar een perceel aan de Oude Rips net voorbij de T-kruising van de weg. De boomstammen werden hier tot 10 cm lange houtklosjes verzaagd en daarna gekloofd. Dat werk gebeurde nog met de hand door middel van houten spanzagen en bijltjes. Daarna werden ze onder een dak opgeslagen om te drogen in een zogenaamde klöskesmijt. Eind 1940 werd de klöskesmijt vanaf Oude Rips naar een perceel achter de boswachterswoning verplaatst, zoals 90-jarige Noud Wilbers uit Milheeze zich herinnerde. Op de plek van de klöskesmijt werd het Rijkswerkkamp gebouwd. (Voor een groter verslag over de klöskeskeet, zie pagina 25, interview met Antoon Willems)

- ▲ Bewerkte Topografische kaart na 1950
- 1 Het Koordekanaal is deels gedempt met zand en huisvuil.
- 2 Nu landbouwgrond achter bedrijf Elco
- 3 Perceel tegenover de Gertruda-Hoeve nog altijd landbouwgrond.
- 4 Perceel in het Beestenveld is na de jaren zestig weer bosgebied geworden.
- 5 Perceel Drenth nu landbouwgrond.

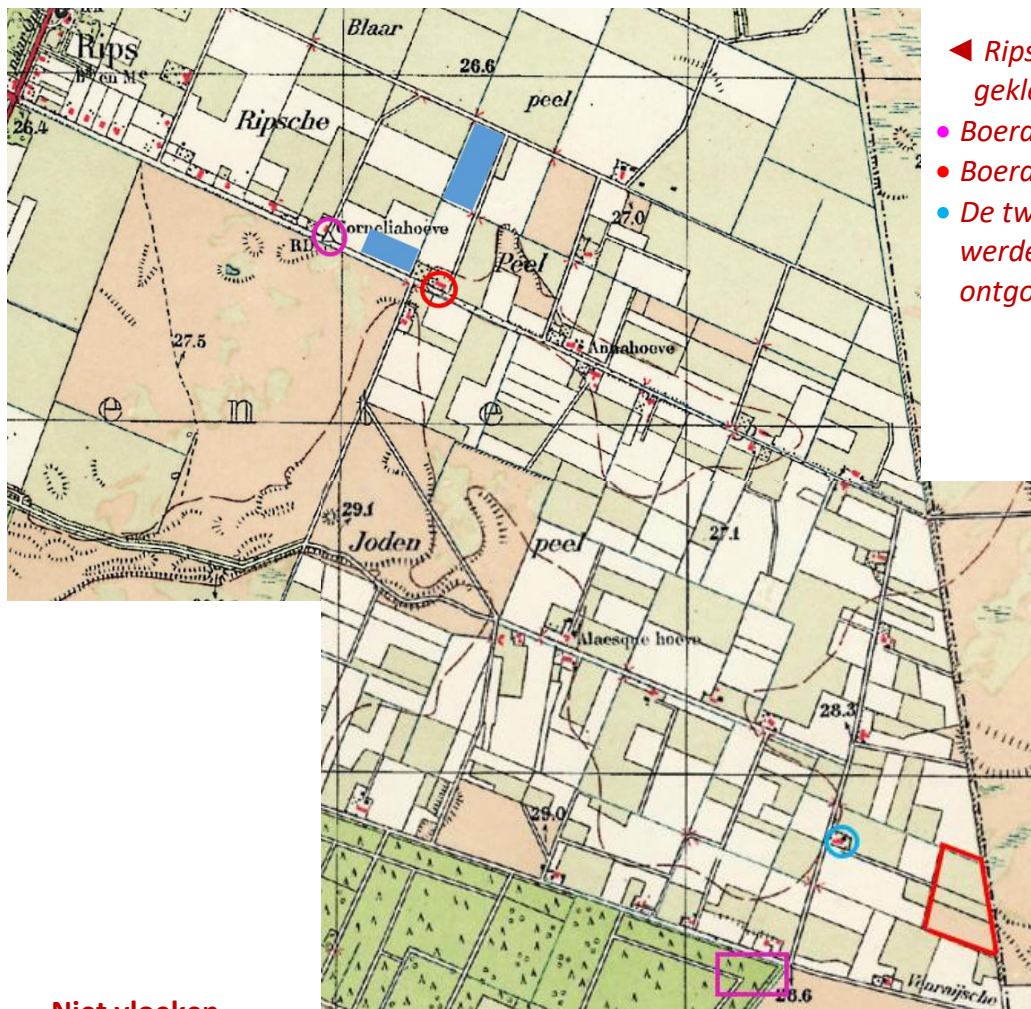
- 6 Perceel Drenth nu landbouwgrond
- 7 Perceel naast Rijkswerkkamp is weer bosgebied
- 8 Perceel is landbouwperceel geworden
- 9 Perceel is landbouwgrond geworden
- 10 Perceel was sportterrein, is nu natuurterrein.
- 9 Perceel is landbouwgrond gebleven
- Op de percelen 2,3,4 en 5 hebben zeker de houtschoolmeilers gestaan

Ontginningen in de Peel

Na de bovengenoemde ontbossingen werden de Chinezen ingezet om deze gronden verder te ontginnen en verbeteren zodat ze konden worden gebruikt als landbouwgrond. Later werden ze ook ingezet om een stuk heide van circa 4 hectaren tegen het Defensiekanaal aan -de huidige Landmeter van Beurdenweg- eigendom van landbouwer Piet Cornelissen- te ontginnen. Hierbij werd de heide afgeplagd en de grond geëgaliseerd. Voor dat werk stond hen een smalspoorlijn met kiepkarren ter beschikking. De zwarte grond werd afgezet en de gele ondergrond werd met behulp van de kiepkarren weggereden naar de lagere gedeeltes. Vervolgens werd de grond vlak gemaakt en de zwarte grond weer opgebracht en geëgaliseerd. In de volksmond kreeg dit stuk de

naam 'Pindaplak'. (Het werk was immers gebeurd door 'pindamennekes', een bijnaam die Chinezen al vanaf de jaren twintig hadden in de grote steden door het verkopen van pinda's op straat).

Naast dit ontginningswerk werden ook bospaden door hen gebankt^{vi}. Ook bij Piet Willems en Hein van der Hulst werden bij ieder circa drie hectaren door de Chinezen ontgonnen. Cees van der Hulst had een eigen taaltje met hen ontwikkeld dat klonk als: "Kipa Kopa, sissa honger, wawawa" voor het verkopen van kippen. Het werkte! Van de werkmeesters vroeg het werken met Chinezen de nodige takt. Een eigenschap die menig Peelwerker slechts in geringe mate bezat.

◀ *Ripsche Peel kaart uit 1936. Alle bruin gekleurde vlakken waren nog heide.*

- *Boerderij Hein van der Hulst*
- *Boerderij van Piet Willems.*
- *De twee blauw gekleurde vlakken werden in 1943 door de Chinezen ontgonnen.*

◀ *De Jodenpeel*

- *Boerderij van Piet Cornelissen.*
- *De "Pindaplak" tegen het Defensiekanaal werd ook door de Chinezen ontgonnen*
- *Het Bazikamp van het Duitse leger.*

Niet vloeken

Toon Verhees van de Heidemaatschappij had al spoedig begrepen dat hij twee fouten nooit mocht maken. Ten eerste was vloeken om het volkje tot spoed te manen uit den boze. Zeker niet in het Chinees en ook niet in het Nederlands of het Brabants. Een doodgewone doordeweekse vloek, die een Peelwerker al niet eens meer hoorde, was voor de Chinezen het sein om het werk, rustig maar resoluut, erbij neer te leggen. Het gereedschap werd opgeborgen en daarop ging het, weer in ganzenpas, terug naar het kamp. Dan kon de ploegbaas razen, tieren, vloeken of smeken, niets hielp; ze gingen! Daarop moest Verhees de volgende dag persoonlijk naar het kamp komen om hen te verzoeken weer naar het werk te gaan. Ook mocht Verhees nooit de fout maken om Chinezen uit verschillende steden bij elkaar op het werk in te delen. Chinezen uit Shanghai konden gewoon niet overweg met Chinezen uit Hongkong. Zaten ze toch in dezelfde ploeg dan was het al snel slaande ruzie. Er werd altijd met de vuist gevochten. Maar dan met een vaardigheid waar menig beroepsbokser een voorbeeld aan kon

nemen. Wanneer de Chinezen klaar waren met hun werk dan werd de avond doorgebracht met kaarten en gokken.

► *Toon Verhees was sinds 1931 werkzaam bij de Nederlandse Heidemaatschappij. In de oorlog was hij bosbaas. Later kreeg hij een functie als administrateur en opzichter. Bron: Frans Verhees.*

Het werk was echte seizoensarbeid. In de winter was het in de Peel te nat en veelal ook te koud om te kunnen graven. Grote delen van de natte heide waren dan veranderd in onbegaanbare moerassen. Om die reden was het aantal Chinezen in het kamp niet constant. Herman Ypma schatte hun aantal maximaal tussen de 100 en 150 mannen. Vrouwen werden er nooit waargenomen. Als het vroor in de winter of als er een dik pak sneeuw lag was het kamp leeg, of bijna leeg. Ook als het werkterrein onder water stond verbleven er nauwelijks Chinezen in De Rips. Vermoedelijk waren ze dan in Rotterdam te vinden. Het kamp was alleen goed bevolkt in de perioden dat er gewerkt kon worden

Pinda pinda, lekka lekka

In korn van 't andere eind der aard
Mijn boot die haalden ze uit de vaart
Toen hingen ze doodbedaard
Een trommel voor mijn bulk
Ze zeiden mij, ga nou maar door
En roep alleen maar pinda hoor
En vraag er dan vijf centen voor
Toen zat ik in de fuik
'k Verkocht mijn eerste pakkie dra
Die stuiver had ik vlug
Ik gaf toen in mijn zenuwen
Een dubbelte terug

Pinda pinda, lekka lekka
Als je maar vijf centen biedt
Pinda pinda, lekka lekka
Of je 't kauwen kan of niet
'k Sta en dommel bij mijn trommel
Tot ik uit mijn jasje waai
Van je tsjing, tsjing, tsjing
Van je tsjang, tsjang, tsjang
Wiede wiede wiet Sjanghai

◀ *De tekst van het bekende liedje Pinda, pinda, Lekka, Lekka van Willy Derby.*

De 80-jarige Jo Minten-Keunen herinnerde zich onlangs nog dat ze vanuit haar ouderlijk huis aan de Oude Rips met haar broertjes Gerrit en Rikus voorbij het Rijkswerkkamp liepen waar de Chinezen verbleven. Ze riepen dan Pinda, Pinda, Lekka, Lekka. De Chinezen gaven er blijkbaar niets om want er gebeurde niets. Maar toen ze het thuis aan moeder vertelden, kregen ze wel te horen; *“Als jullie niet opletten krijgen jullie een dezer dagen een draai om jullie oren van hen”*. Toen werden ze toch wat voorzichtiger volgens Jo.

Opstand der Chinezen

Naarmate de oorlog voortschreed verliet Italië, door de geallieerde invasie, het verbond met Duitsland en Japan. Daarmee verviel de voornaamste bron van rijst,

het hoofdvoedsel van de Chinezen. Het gebrek aan rijst en de kwaliteit van het alternatieve voedsel leidden daarop enkele malen tot onrust in het kamp. Op 17 april 1943 ontstonden rellen ten gevolge van het gebrek aan rijst. De beheerder L.J. van Det^{vii}, was gedwongen de hulp van de politie in te roepen. De opgeroepen veldwachter, A. Heesbeen arresteerde de aanvoerder en sloot hem voor enkele dagen op in een cel in de oude openbare school te Bakel. Zijn vrouw, A. Heesbeen-de Laat, voorzag de arrestant van eten en drinken tijdens zijn verblijf. Na enkele dagen kwam de arrestant vrij, maar de ontevredenheid over de verstrekte maaltijden hield aan. Over deze nood en een vermeend verschil in betaling tussen de Chinezen en andere arbeiders werd uiteindelijk geklaagd tegen de tolk. Deze schreef daarom op 16 maart 1944 een brief aan de Secretaris-generaal van het departement van Sociale Zaken waarin hij om aandacht voor de klachten vroeg. Deze droeg daarop de directie van de Rijksdienst voor Werkverruiming op om een onderzoek in te stellen. De controleur van de dienst concludeerde dat de uitgekeerde lonen inderdaad aan de lage kant waren. Dit was te wijten aan de indeling van de Chinezen Klasse VI voor wat betreft hun woonplaatstoelage. Omdat het merendeel van hen afkomstig was uit Rotterdam hadden ze echter recht op een indeling in Klasse I. De controleur stelde daarop voor om een

zogenaamde 'Chinezentoeslag' van 25% op het loon te verstrekken. Een inventarisatie van de verstrekte levensmiddelen leerde de controleur dat deze voldoende moesten zijn. Er werden zelfs voedselresten weggegooid, zo stelde hij vast. Per brief van 22 mei 1944 werd door de Secretaris-generaal persoonlijk, de heer Wang op de hoogte gebracht van de maatregelen die waren genomen naar aanleiding van zijn brief. Tijdens de Mei-staking van 1943, naar aanleiding van het opnieuw in krijgsgevangenschap voeren van de Nederlandse militairen, toonden de Chinezen zich solidair met de Nederlanders. Onder het motto van: "als de Hollanders niet werken dan wij ook niet", legden ook zij het werk neer.

Pastoor Smeets

Door toedoen van een afdeling van het Departement van Binnenlandse Zaken werd er af en toe een film gedraaid, of traden artiesten uit het Hollandse op die men in het dorp alleen van de radio kende. In het kamp werkten ook enkele Ripse meisjes in de schoonmaakdienst. Door hen konden dorpingen soms aan kaartjes komen. Andere inwoners werden voor de optredens uitgenodigd door beheerder L. van Det. Door de taalbarrière, de artiesten spraken alleen maar Nederlands en de Chinezen in het gunstigste geval ook wat Engels, beleefden de bezoekers meer plezier aan deze optredens dan de doelgroep. Van enige toenadering van het Chinese volkje tot de Ripse meisjes is dien ten gevolge, volgens de dorpsbewoners, dan ook geen sprake geweest.

► *Van 1934 tot augustus 1946 was H. Smeets pastoor van De Rips.*

Een bezoek van zijn parochianen aan een van deze kampavonden was Pastoor Smeets een doorn in het oog. Volgens Bernard Drenth stond de pastoor dikwijls bij de uitgang te wachten om de vertrekkenden toe te bijten dat een kerkbezoek beter voor de geestelijke gezondheid zou zijn. Bep Hertsig weet zich nog te herinneren dat zij, als 15-jarig meisje, samen met een vriendin een voorstelling bezocht. De pastoor, die bekend stond om zijn losse handjes, liep met een zaklamp rond en werkte haar nog jongere vriendin eigenhandig het kamp uit. Maar zijn gezag was in die dagen kennelijk al tanende want velen gingen toch. Evenmin kon hij de danslessen die, in de schuur van Willem van de Kerkhof werden gehouden, tegenhouden.

Tuberculose

In december 1943 werd bij een van de inwoners van het Chinezenkamp in De Rips een geval van open longtuberculose geconstateerd. Dit werd binnen een week bevestigd door het Districtsconsultatiebureau voor tuberculose te Helmond. Dit bureau stelde daarop voor om, naast de bewoners van het kamp, ook de bevolking uit de omgeving te laten onderzoeken. Het consultatiebureau ontbrak het echter aan capaciteit om dit onderzoek uit te voeren. Het Centrale Bureau voor Keuringen op Medisch-hygiënisch gebied wilde daarop dit onderzoek wel op zich nemen. De kwestie werd ook voorgelegd aan de Secretaris-generaal van het Departement van Binnenlandse Zaken met het verzoek de kosten hiervan voor rekening van het Rijk te nemen. Dit met de motivatie dat het een Rijkswerkkamp betrof en de Chinezen door toedoen van het rijk naar De Rips waren gekomen. Per schrijven van 10 februari 1944 liet de gemeente aan het Centrale bureau weten dat de Inspectie Volksgezondheid wilde dat het Districtsconsultatiebureau toch de doorlichtingen zou uitvoeren. Alleen het doorlichten van de kinderen in de gemeente zou door toedoen van het Centrale bureau moeten gebeuren. Vooruitlopend daarop werd bij een deel van de kinderen al een zogenaamde Moroproef uitgevoerd. Daarbij werd een speciale zalf op de borst gesmeerd. De reactie van de huid was dan indicatief voor een eventuele besmetting. (Later stelde men dit vast door de Mantoux kruisjes op de arm). Op 24 maart 1944 schreef de

gemeente dat in het kamp eenentwintig Chinezen waren doorgelicht, waarvan er één, genaamd Wong Kung, een rustkuur werd voorgeschreven. Van de negenhonderd onderzochte kinderen in de gemeente reageerden er 121 positief op de Moroproef.

Vertrek van de Chinezen

Eind augustus en begin september 1944 drongen de geallieerde troepen steeds verder op naar het noorden. Het werd de Duitsers duidelijk dat het zuidelijke deel van ons land frontgebied zou worden. In allerijl werden troepen naar het noorden verplaatst. Na de start van operatie Market-Garden werden de Chinezen, door de Duitsers, ingezet voor de aanleg van veldversterkingen aan het Defensiekanaal. Dit stond hen echter niet aan en langzaam werd hun aantal steeds minder. De laatste Chinezen wachtten de gevechten niet af en vertrokken op 5 augustus 1944, via het station van Deurne, naar veiliger oorden, waarschijnlijk Rotterdam. Voordat ze vertrokken hadden ze nog veel ingeslagen en omdat er in die dagen ook geen vrachtwagens meer beschikbaar waren, moesten ze, zwaar bepakt, naar het station lopen. Zowel de kampbeheerder als de Ripse bevolking waren blij met het vertrek. Het kamp had echter een goede schoonmaak en opknapbeurt nodig. Aannemer Van de Braken uit Oploo, waar timmerman Jan Fransen uit De Rips werkte moest regelmatig reparaties uitvoeren aan bedden en glazen en aan de verduistering van ramen en deuren. Na het vertrek waren ze dagen in de weer om het kamp weer in een bruikbare staat te brengen. Nadat de haven van Antwerpen was opengesteld trokken vele Chinezen daarheen om aan te monstern op een van de vele geallieerde vrachtschepen. Anderen wachtten de bevrijding in Rotterdam af, waar het in de hongerwinter ook niet goed toeven was. Meerdere namen of gegevens van Chinese bewoners van het Rijkswerkkamp De Rips zijn helaas nooit ergens aangetroffen.

De Britten gelegerd in De Rips

Maandag 25 september 1944 werden Bakel en Milheeze door de tanks van de 23rd Hussars en de infanteristen van het 3rd Monmouthshire Regiment bevrijd. Veel tijd om de dorpen te bekijken hadden ze niet. Direct werd, via De Rips, doorgetrokken naar Oploo en Sint Anthonis. De 23rd Hussars, die zich ook wel de 'Churchill's Butchers' noemden, kregen daarop de opdracht zich te ontplooien langs de weg van Deurne naar Sint Anthonis, front oost. Het hoofdkwartier werd daarop in de pastorie van De Rips ondergebracht en in de plaatselijke school werd een verbandpost gevestigd. Artsen werden in het dorp gelegerd en een grote groep Rode Kruis soldaten werd in het kamp ondergebracht. Ook de troepen werden in de barakken van het voormalige Chinezenkamp gelegerd of kregen onderdak bij boeren rond het dorp.

In het kamp richtten de Britten, in een van de barakken, ook een verbandpost en ziekenzaaltje in. Zij reden de ambulances, werkten in de apotheek of verzorgden de gewonden in het ziekenzaaltje. Naar deze verbandpost werd Luitenant-kolonel Hubert Orr, commandant van het Monmouthshire Regiment, gebracht nadat hij zwaar gewond was geraakt bij een treffen met de Duitsers in Sint Anthonis. Hij overleed al tijdens het transport.

Op 25 september 1944 's avonds om 7 uur werd Hubert Orr, in een lijkzak die bedekt was met de Engelse vlag ter aarde besteld. Hij kreeg een veldgraf bij het eerste raam van de lagere school aan de Ripsestraat. De zegening gebeurde door de aalmoezenier van het regiment. Het was een sobere plechtigheid. Naast het graf stond een erewacht die het geweer presenteerde. Er werden geen saluutschoten gelost. Wel werd er symbolisch aarde gestrooid door de begeleidende militairen. Als toeschouwers waren Pastoor Smeets, broeder Sixtus en leden van de familie Hertsig onder wie Jan aanwezig. In het voorjaar plantte Wilhelmine Hertsig 45 paarse krokussen op het graf. De weduwe Orr bezocht later deze plek om te kijken waar haar man tijdelijk was begraven. De familie Hertsig hield contact met haar. Bron: Jan Hertsig en dagboek Wilhelmine Hertsig

► *De lagere school in De Rips. In de tuin onder het eerste raam van de school werd Luitenant-Kolonel Hubert Orr tijdelijk begraven. Bron: Gemeentearchief Gemert-Bakel. LVK_20191127_3465.*

De Duitsers hadden zich goed verschanst achter het Defensiekanaal door de landmijnen en de veldversterkingen die voordien door de Chinezen waren gegraven. De Britten in Milheeze en De Rips beperkten zich tot 15 oktober tot een geregelde patrouillegang langs de weg van Milheeze naar Oploo en tastten geregeld de afweerkracht van de Duitsers achter het kanaal af. Bij Overloon werd intussen

zwaar slag geleverd tussen de Amerikaanse 7e Pantserdivisie en de Duitsers. Vanaf het land van de landbouwers Johan Drenth en Simon De Groot verleende een Amerikaanse artillerie-eenheid steun aan deze troepen.

Zondag 15 oktober stak een groep van de Britse 8th Rifle Brigade het Defensiekanaal over. Bij deze overtocht werd nauwelijks enige tegenstand ondervonden. Het merendeel van de verdedigers was al in een eerder stadium naar het front bij Overloon verplaatst. Ondanks dat het zeer natte terrein ter plaatse nauwelijks draagkracht had voor de voertuigen, werd met grote haast een Baileybrug over het kanaal geslagen. De Hussars en de 8th Rifles trokken de volgende dag om 09.15 uur over het Defensiekanaal en begaven zich op weg naar Merselo. Deze aanval vanuit het zuiden gold ter ondersteuning van de Britse uitbraak uit Overloon, in de richting van Venray, die daags tevoren was gestart. De Duitsers werden in de weken daarop teruggedrongen op een

steeds kleiner wordend bruggenhoofd op de westelijke Maasoever bij Venlo.

◄ *Amerikaanse artillerie-eenheden gaven luchtsteun aan de gevechten bij Overloon. Bron: Collectie Documentatiecentrum Volkel.*

Intussen waren de bewoners van de Maasdorpen geëvacueerd. Inwoners van het oude dorpje Geysteren vluchtten voor een groot deel naar De Rips en werden bij particulieren en in het Rijkswerkkamp ondergebracht. Ook nadat de Duitsers uit Overloon en Venray waren verdreven bleef de geallieerde militaire aanwezigheid in de gemeente Bakel en Milheeze dominant. Het

merendeel van het Britse landleger was nu wel uit De Rips vertrokken, maar hun plaats werd ingenomen door eenheden van de Britse luchtmacht, de Royal Air Force (R.A.F.).

Canadezen in De Rips

Op 17 oktober 1944 werd vanuit het Belgische Bergen, een AMES 9000-eenheid (Air Ministry Experimental System) naar de omgeving van Tilburg gedirigeerd. Door kapotte wegen en slechte terreinomstandigheden was de aangewezen locatie niet bereikbaar. Daardoor was deze eenheid, AMES 9422, samen met een aantal mobiele radiozend- en ontvangerstations, gedwongen om te zien naar een alternatieve locatie^{viii}. Deze werd uiteindelijk

gevonden bij De Rips op de plaats waar voorheen de Duitse radarstelling 'Bazi' was gevestigd⁴. (Zie topografische kaart pag. 10). De talrijk aanwezige Duitse mijnen verhinderden echter dat deze plaats direct kon worden betrokken. Een genie-eenheid van de 11th Armoured Division schoot te hulp en zorgde voor de ruiming. Daarna werden wagens met de kostbare apparatuur opgesteld.

► *In de pastorie van De Rips waren onder andere de Canadezen ingekwartierd en vestigde AMES 9422 haar hoofdkwartier. Bron: Collectie Robson B-59-1944. De R.A.F officier Uwins-Watch uit Midden-Engeland was bij hoofdonderwijzer Piet Hertsig gestationeerd.*

Het personeel van AMES 9422 bracht drie barakken mee vanuit België. Deze werden bij de vier bestaande (Duitse) barakken in het kamp geplaatst. Met deze extra capaciteit bood het kamp plaats aan maximaal vierhonderd personen. Binnen een dag begon deze eenheid, bestaande uit Britten en Canadezen, met de uitzendingen. Met de uitgezonden radarstraal werden Britse en Amerikaanse bommenwerpers naar hun doelen in Duitsland geleid. De dienstdoende bemanningen van AMES 9422 verbleven in tenten op het terrein. Voor hen werd in een later stadium, door de No. 30 Company van het Canadian Forestry Corps een blokhut bij de stelling gebouwd. Deze eenheid van het Canadese leger, die voor een deel goed Frans spraken, was in De Rips gelegerd. Tien Keunen zag dat deze eenheid de slecht begaanbare weg vanaf de Ripsestraat tot voorbij het Rijkswerkkamp vol legde met op de kop aan elkaar gespijkerde boomstammen met wel 30 cm lange spijkers. Hierna liep en reed iedereen over de boomstammen. Volgens Tien Keunen zitten ze nou nog in de grond.

▲ en ► *Voorbeeld hoe de boomstammen werden neergelegd zodat er nadien veilig overheen gereden kon worden. Bron: collectie R. Wildekamp.*

Voordat ze begonnen te zagen met hun motorzagen kozen ze altijd een stuk bos uit waarvan de bomen recht waren en een juiste dikte hadden. De onderste meter liet men altijd staan. In het Beestenveld, vanaf het huidige bosmuseum tot aan de Lovinklaan werd in een heel korte tijd met hun motorzagen bijna alle bomen afgezaagd volgens Herman Ypma, Gerrit van den Elzen en Martien Keunen. Deze werden vervolgens gelegd op de wegen

⁴ In september 1944 waren de Duitsers haastig uit het Bazikamp in de Jodenpeel vertrokken. Voordat ze vertrokken werd het radarsysteem nog vernield. Sinds die tijd lag het kamp er verlaten bij.

van Milheeze naar Deurne. Via de weg van De Rips over de hei naar Venray werden de rotte gaten met boomstammen gelegd, zodat de tanks en auto's gemakkelijker konden passeren zoals Rein van den Broek uit Milheeze wist.

◀ *Rein van den Broek Bron: Bernard Ploegmakers.*

Het personeel van AMES dat geen dienst had verbleef in het kamp aan de Oude Rips of op de inkwartieringsadressen. Deze Canadezen hadden een ziekenzaaltje in een van de barakken van het voormalige Chinezenkamp totdat ze vertrokken. In december werd het aantal Oboe-eenheden bij De Rips uitgebreid tot drie. De Oboe-eenheden zetten hun uitzendingen voort tot 12 april 1945. Daarna vertrok het geheel naar Duitsland en was het kamp in De Rips weer leeg. Niet duidelijk is of zij de drie, door hen geplaatste, barakken meenamen. Mogelijk is er een blijven staan.

▲ *Een Oboe-trailer van AMES 9422-A-container in de mist langs een bospad bij de Hazenhutsedijk. Bron: Collectie Robson.*

▲ *De Oboe-controller Mead Parker maakt de ingang van zijn tent sneeuwvrij in de Jodenpeel bij het Bazi-Kamp. Bron: Collectie Robson*

▼ *Om het Canadese AMES 9422-personeel in de winter van 1945 enig comfort te bieden, bouwde het Canadian Forestry Corps enkele blokhutten voor hun landgenoten. Bron: Collectie Robson.*

▼ *Een GMC-truc van het Canadian Forestry Corps vervoert een lading boomstammen van het landgoed Beestenveld en Stippelberg. Hiermee werden tevens de rotte gaten in zandwegen gedempt. Bron: Coll. Robson.*

Kerstmis met de bevrijders

De Ripse bevolking hield goede herinneringen over aan deze geallieerde soldaten. Door de ontstane ruilhandel, eieren en appels tegen sigaretten, zeep of chocolade, waren er veel contacten ontstaan. Velen herinnerden zich nog het kerstfeest dat op 27 december 1944 werd georganiseerd voor de jeugd uit de verre omgeving. Aanwezig waren 273 kinderen die joelend genoten van enkele filmpjes. Daarna werden ze ruim getrakteerd op cake en thee en na het zingen van enkele kerstliederen, barstten ze uit in een spontaan 'lang zal ze leven' voor de soldaten. Bij het afscheid kreeg ieder kind nog een stuk zeep, chocolade en biscuits mee. De kinderen die van ver uit de Peel of van de Vossenbergen waren gekomen werden met een vrachtwagen naar huis gebracht. Bron: *Uit het dagboek van Wilhelmine Hertsig en brief Jan Hertsig.*

Opvang Nederlanders uit Duitse gevangenkampen

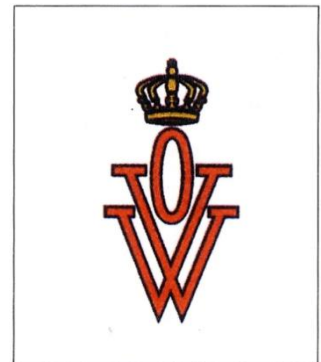
Enkele weken na de capitulatie ging het kamp dienst doen als tijdelijke opvang voor teruggekeerde Nederlanders die in Duitse gevangenkampen hadden gezeten of gedwongen waren geweest om in Duitsland in de oorlogsindustrie te werken. Deze gerepatrieerde landgenoten hadden vaak onder erbarmelijke omstandigheden geleefd en waren veelal ziek of zaten onder de luizen en schurft. Dikwijls hadden ze grote afstanden te voet afgelegd en nauwelijks te eten gehad. In het Ripse kamp werd hen een eerste opvang geboden, werden ze geregistreerd, ontluisd en van een goede maaltijd voorzien. Na enigszins te zijn bijgekomen konden de meesten de reis zelfstandig naar huis voortzetten. In De Rips werden deze gerepatrieerden spottend 'gerepareerden' genoemd. Er viel inderdaad heel wat te repareren aan deze mensen, vooral geestelijk. Maar daarvoor was in het naoorlogse Nederland nog weinig begrip.

Oorlogsvrijwilligers

Direct na de bevrijding van het zuiden van ons land werd in Eindhoven actief personeel geworven voor de Koninklijke Landmacht, de Gezagstroepen en de Gezagsbataljons Nederlands-Indië. Na gebleken fysieke en politieke betrouwbaarheid werd de eerste groep, die zich tussen oktober 1944 en januari 1945 had opgegeven, in maart 1945 opgeroepen en in een school in Eersel gelegerd. Deze groep vertrok, nog steeds in burger, in mei 1945 naar Engeland voor de militaire training. De andere ongeveer 1.000 man, werden door toedoen van het Centraal Vrijwilligerskamp (C.V.K.) verdeeld over de kampen De Rips, Hulten, Wanroy en Hilvarenbeek⁵. Toekomstige militairen voor de officiers- en onderofficiersrangen werden opgevangen in het kamp Vilheide bij Mill.

Elk kamp had een vaste kampstaf van het C.V.K. Zij verzorgden de legering, voeding, orde en tucht, lessen en oefeningen, enz. De leiding bestond uit de Eerste Luitenant Van Beek als commandant, beheerder en magazijnmeester. Ook enkele onderofficieren behoorden tot deze staf. De kok was de heer Vogels^{ix}.

► *Het mouwembleem waarmee de OVW-ers zich onderscheidten van de overige militairen.*

⁵ Deze functie van het kamp voor het opleiden van militairen is vermoedelijk de oorzaak geweest dat een ander plan, het onderbrengen van een aantal geïnterneerde N.S.B'ers, niet is doorgegaan (in ieder geval zijn hiervoor geen aanwijzingen gevonden). Deze zouden ingezet kunnen worden, zo was de gedachte, voor verschillende werkzaamheden. Gedacht werd onder andere aan het in orde brengen van het voormalige vliegveld in de Zijp bij Elsendorp.

◀ en ▼ *Blazen van de reveille en het hijsen van de Nederlandse vlag in het OVW-erskamp van De Rips. Bron: Polygoon Profilti CVK PRO280 film.*

Er werd besloten dat de O.V.W.-ers, bestemd voor Indië, nu ook een opleiding in Engeland voor een van de Lichte Infanterie Bataljons zouden krijgen. Daar zou men hen ook van een uniform en een persoonlijk wapen voorzien.

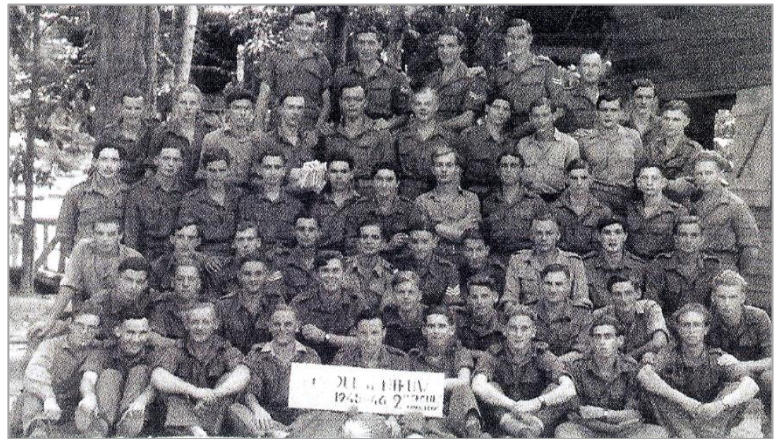
De eerste groepen O.V.W.-ers kwamen tussen mei en augustus 1945 naar de kampen vanuit de opkomstcentra Eindhoven, Tilburg en Breda. Diegenen die in mei, juni en juli waren opgekomen, werden ingedeeld in de 1e Compagnie van het 1e Bataljon Gezagstroepen.

Het merendeel van hen was nog gekleed in burgerkleding, maar een enkeling droeg nog de blauwe overal die hij tijdens de bevrijding als O.D.-er had gedragen. Anderen hadden niet meer dan een gewone werkoveral. Men verwachtte hier een uniform, een wapen en een militaire opleiding te krijgen. Die wens ging echter niet in vervulling. Wel werd er gemarcheerd en veel gesport. Ook stonden enkele lessen Maleis op het programma. Voor de rest was het verveling troef. Zonder daartoe bevolen of opgeleid te zijn begon een groep, op eigen gezag, met het ruimen van de talloze mijnen en de stapels munitie die nog in de omgeving lagen. Met een kruiwagen die geleend werd van een plaatselijke boer, werd het tuig verzameld op een bospad bij het kamp. Wachtlopen bij deze grote berg explosieven werd daarop ook opgenomen in het oefenprogramma^x. Ook bij de kippenren van Vogels werd als strategisch object 's nachts een wacht geplaatst. Tussen de O.V.W.-ers bevonden zich individuen van allerhande pluimage; voormalige militairen, studenten, boerenjongens, maar allemaal waren het idealisten of avonturiers. Meerdere van hen waren sterk vermagerd, vanwege de hongerwinter die ze in het westen van het land hadden meegemaakt of de dwangarbeid verricht in Duitsland. Om extra aan te sterken werden aanvullende rantsoenen verstrekt. Een slager uit Boxmeer zag handel in deze militairen en kwam 's avonds bij het kamp om worstjes aan de man te brengen. Helmond en Deurne waren de plaatsen waarheen men trok om uit te gaan.

Zeer beperkt overigens want het traktement van de O.V.W.-er was gering. Tegen betaling van tien sigaretten per man was een vrachtrijder uit De Rips bereid de stappers daarheen te brengen. Het ophalen gebeurde onregelmatig of werd soms vergeten zodat menig een de afstand tussen Helmond of Deurne en De Rips te voet moest afleggen.

In het kamp werden de O.V.W.-ers getest op hun politieke betrouwbaarheid, kwaliteiten en geschiktheid voor de tropen door een viertal legerpsychologen. Door de militairen werden deze als de 'pesters' aangeduid. Mogelijk om represailles van afgekeurde personen te voorkomen werden de psychologen in het dorp, bij de familie Hertsig, ingekwartierd. Geheel onlogisch was dat niet. De O.V.W.-ers hadden soms moeite met de militaire tucht en hadden zich, door hun ongedisciplineerde optreden in het dorp, bij velen ongeliefd gemaakt.

De eerste driehonderd man uit de kampen De Rips, Hulten, Wanroij en Hilvarenbeek zouden op 12 juli 1945 naar het kamp Great Malvern in Engeland vertrekken. Het werd echter 23 juli dat ze vertrokken. Via Tilburg ging de reis naar het Engelse Transit Camp te Oostende en vandaar naar Dover. Per trein ging het daarop verder naar Malvern Wells, bij Worchester. In het kamp 'Woodfarm' kreeg men een korte militaire opleiding en een uniform. Een persoonlijk wapen bleef nog steeds een onvervulde wens. De drie opvolgende groepen vertrokken eind augustus naar Malvern Wells.

▲ *Na het appel werd de post uitgedeeld.
Bron: Polygoon Profilti CVK PRO280 film.*

▲ *Een groep OVW-ers in Nederlands-Indië die hun opleiding in het kamp in De Rips hebben genoten.
Bron: Ruud Wildekamp.*

Mijnexplosie met dodelijke afloop

Antonius Theresia Helgers uit 's-Gravenhage was als 21-jarige een van de oorlogsvrijwilligers in het Rijkswerkkamp. Een aantal van hen waren bezig met het opruimen van mijnen en munitie in de omgeving. In het oefenprogramma was ook het wachtlopen bij deze explosieven opgenomen. Tijdens zijn wacht op 31 augustus 1945 is een groot deel van deze explosieven geëxplodeerd waarbij hij uiteen werd gerukt en overleed. De Koninklijke Marechaussee vermoedde dat hij geprobeerd had munitie te demonteren. Hij werd in 's-Gravenhage begraven.

Een maand later was Piet de Groot aan het pas ontgonnen land bewerken (cultiveren) op perceel 8 aan de Oploseweg. Plotseling zag hij een deel van een onderbeen van een mens liggen. Hij ging naar zijn vader Simon de Groot van de Leliana-Hoeve en vroeg wat hij er mee moest doen: "Gauw een gat graven en in de grond stoppen", zei vader Simon. Zo ging dat in die tijd.

Nederlands-Indiëgangers

Door de inzet van de atoombom was de strijd tegen Japan geen optie meer. Wel waren in Nederlands-Indië onlusten uitgebroken na het uitroepen van de onafhankelijkheid door Soekarno. Onder het motto "Indië verloren-Rampspoed geboren" werd het herstel en de handhaving van orde en rust daarop de nieuwe taak. Daardoor zag de Minister van Oorlog, op 3 september 1945, definitief af van de verdere vorming van Gezagsbataljons Nederlands-Indië. Het personeel in Engeland zou alsnog naar Indië worden verscheept. De rest van het personeel dat nog in Nederland verbleef ging over naar het Tweede Bataljon van het 5e Regiment Infanterie (II-5 RI). Op 12 oktober 1945 vertrokken de, tot dan toe, gevormde Lichte Infanterie Bataljons, via

Liverpool naar Australië. Van daar werd doorgevaren richting Malakka (nu Maleisië) waar ze in november aankwamen. Van de Britse autoriteiten, die tijdelijk het gezag over Nederlands-Indië uitoefenden, mochten ze aanvankelijk niet van boord. Pas na een lang oponthoud in Malakka mocht de groep verder reizen en kwamen ze eindelijk in Nederlands-Indië aan. Inmiddels had de Britse regering laten blijken dat, nu de oorlog voorbij was, zij geen prijs meer stelde op grote groepen vreemde militairen op haar grondgebied. Men was wel bereid de kaderopleidingen te blijven verzorgen, maar niet langer die van de manschappen. Dit plaatste het Ministerie van Oorlog voor een probleem. De bestaande kazernes bevonden zich in een dusdanig slechte toestand dat het niet verantwoord was om hierin manschappen gedurende de winter onder te brengen. Daardoor was het niet mogelijk om deze opleiding – de start stond gepland voor december - op Nederlands grondgebied te verzorgen. Pas op 1 mei 1946 kon deze een aanvang nemen waarbij ook de kampen, waarin voorheen de O.V.W.-ers waren opgevangen, ingeschakeld dienden te worden. Hierdoor zouden de O.V.W.-ers, die nog geen oproep hadden ontvangen, te lang moeten wachten. Het aantal dat nog dienst wilde nemen was inmiddels, door de verbeterde behoefte aan werkkrachten in de maatschappij, sterk teruggelopen. Mede daardoor viel het besluit de twee geplande divisies van de Expeditionaire Macht uit dienstplichtigen van de lichteningen 1945 en 1946 te vormen. Voor het kamp in De Rips betekende dit dat de laatste O.V.W.-ers, die in juli 1945 waren vertrokken, tevens de laatsten waren geweest die hier waren opgeleid. De eerste dienstplichtigen van na de oorlog zouden hun plaats innemen.

Dienstplichtigen

Op 2 mei 1946 kwam de eerste lichter dienstplichtigen na de bezetting op. Ook in het kamp De Rips kwam een deel hiervan, ter grootte van een compagnie, op voor de zes weken durende eerste oefening of Primary Training. Tussen mei 1946 en augustus 1947 kwam een achttal lichteningen op. In De Rips kregen ze een basisopleiding infanterist, gegeven door een Nederlands kader. Vooruitlopend op de oproep van dienstplichtig personeel was op 1 februari 1946 het 1e Aanvullingsdepot Nederlands-Indië opgericht dat onder leiding kwam van de Majoor A. van Ek die kantoor hield in het kamp Vilheide te Mill. Het 1e Aanvullingsdepot omvatte de voormalige O.V.W.-kampen, Vilheide, Wanroij en De Rips en werd organiek ingedeeld bij het Centraal Vrijwilligerskamp te Eindhoven.

► *Aangetreden militairen tijdens de inhuldiging van de nieuwe burgemeester Van den Wildenberg mei 1946. In de Ripsestraat voor de kerk en pastorie.*

Bron: Gemeentearchief Gemert-Bakel LVK_20200708_5386.

De compagnie dienstplichtigen in het kamp De Rips stond onder commando van de Reserve Kapitein B.M.J. Bolleman, geassisteerd door zijn plaatsvervanger Reserve Tweede Luitenant A.J. ter Heide en enkele onderofficieren- en korporaal-instructeurs. Deze instructeurs verzorgden de theorielessen, maar ook de praktijklessen velddienst en camoufleren werden door hen gegeven. Op het land bij buurman Drenth was de stormbaan van het kamp ingericht. Voor de schietinstructies werd gebruikgemaakt van de schietbaan te Langenboom.

Gaffels, Rieken en Feesten

Meerdere dienstplichtigen uit deze periode herinneren zich nog een incident waarbij de Ripse bevolking ingreep. Een groep soldaten zat rond een emmer aardappelen te schillen. Uit balorigheid gooide één van hen een aardappel naar de hond van de Luitenant die voor een barak lag te slapen. De aardappel miste, maar trof de Luitenant door het open raam. Deze stormde naar buiten maar op de vraag wie dat had gedaan werd geen antwoord ontvangen. Om toch de naam van de dader te verkrijgen werd de groep strafexercitie met volle bepakking aangezegd.

In de avond marcheerden de soldaten, al zwetend, door de Ripsestraat. Omdat de naam niet boven water kwam, werd de avond daarop de strafexercitie herhaald. Ook de avond daarop stonden de soldaten, onder commando van de Luitenant, weer aangetreden. Deze derde avond konden enkele bewoners van de Ripsestraat dit beulswerk niet langer aanzien en drongen bij de Luitenant aan om te stoppen. Deze gaf op arrogante toon te kennen dat hij geen boodschap had aan burgers en liet vervolgens de groep nog harder marcheren. De dorpsbewoners verwijderden zich maar kwamen direct daarop terug met rieken en gaffels en stelden zich dreigend rond de officier op. Deze koos daarop eieren voor zijn geld, liet de soldaten inrukken en droop af. Toch was de relatie militairen en burgers in De Rips lang niet altijd zo gespannen. Het bovenstaande verhaal werd bevestigd door Martien van Uden die het kamp nogmaals bezocht in 2014 in tegenwoordigheid van Ruud Wildekamp, Bernard Ploegmakers en de heren Johan en Antoon Willems die destijds naast het kamp woonden. Tijdens het ophalen van de gezamenlijk herinneringen werd ook de naam bevestigd van de 'aardappelgooier', de heer Martien van Uden zelf.

Enkele dienstplichtigen waren: Wim Rutten Cuijk; Harrie van Lith Nistelrode; Piet van de Wetering Veghel; Grard Manders Volkel; Frans Tijssen Haps; Nico Kas Leusden; Seurbrink Amsterdam; Harmsen Hoorn zo wist Martien van Uden.

► *Enkele dienstplichtigen in 1947 voor een van de barakken in De Rips. Rechts zit Martien van Uden uit het Oventje bij Zeeland op de bewuste aardappelteil.*

▼ *Tandarts Luitjens op bezoek in het kamp.*

▲ *Diensplichtigen in het kamp met Lee Endfield geweer. Bron: Martien van Uden.*

Dienstweigeraars

Nadat het kamp enige tijd had leeg gestaan, besloot het ministerie van oorlog er dienstweigeraars in onder te brengen. De dienstplichtigen kregen na een opleiding van zes maanden tien dagen inschepingsverlof om afscheid te kunnen nemen van de familieleden. Gedurende deze periode doken velen onder maar door een actief opsporingsbeleid werden er veel opgepakt. Op hen werd zware druk uitgeoefend om een bereidverklaring voor een inzet in Indië te tekenen. Zo werden distributiebonnen ingehouden en kostwinnersvergoedingen stopgezet. Ook het verlenen van hulp aan onderduikers werd strafbaar gesteld. Een geheel ander aspect in de periode van de politionele acties was de grote stijging van het aantal beroepen op de dienstweigerwet. De dienstweigerwet was een aantrekkelijke mogelijkheid om een uitzending naar Indonesië te voorkomen en deze mogelijkheid werd graag aangegrepen, wat ook de stijging in deze periode verklaart. Dit maakte het echter moeilijk om een onderscheid te maken tussen de 'echte' principiële weigeraars, die uit principes wapens niet wilden opnemen, en de mensen die in principe wel bereid waren de dienst te verrichten, maar niet in Indonesië. De erkende principiële dienstweigeraars werden voor de duur van drie jaar te werk gesteld in verschillende kampen. De niet-erkende principiële dienstweigeraars hadden de keuze zich bereid te verklaren normaal dienst te verrichten (wat een uitzending naar Indonesië zou betekenen) of, indien zij dit weigerden, door de krijgsraad berecht te worden. Hoewel hiervoor nog geen bewijzen op papier werden gevonden zag het er naar uit dat in het kamp De Rips principiële dienstweigeraars werden geplaatst die hun vervangende dienstplichttijd mogelijk vulden met ontginningswerkzaamheden op de nog resterende woeste gronden rond het dorp. De bevolking beschouwde deze dienstweigeraars een beetje als lafbekken. Contacten met hen werden daarom zoveel mogelijk vermeden. Jan Hertsig echter sprak genuanceerder over deze groep: "Het waren jongens met een sterke gedrevenheid. Jehova getuigen en fanatieke socialisten, maar geen lafaards". Het bleef onduidelijk tot wanneer het Ministerie van Oorlog van het Ripse kamp gebruik maakte om deze categorie Nederlanders onder te brengen.

► *Op de fiets buurmeisje Anny Linders kampbeheer G. de Vogel. Foto's genomen in het Rijkswerkkamp.*
◄ *Anny Linders en buurjongen Hans de Vogel. Op de achtergrond een barak van het Rijkswerkkamp. Bron: Anny Linders*

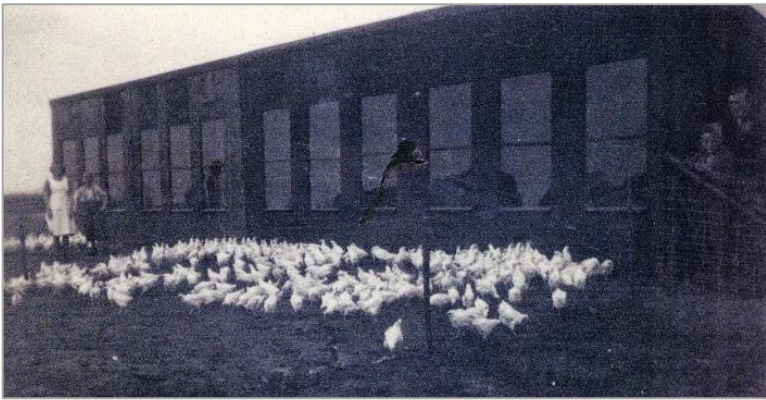
Het voorlopig einde van het kamp

Ingaande 1 mei 1946 werd het Aanvullingsdepot toegevoegd aan het bevel van de commandant van de Staf Depot Nederlands-Indië. Deze commandant, Luitenant-kolonel G. Greidanus, had zijn kantoor in de Willem III kazerne te Apeldoorn. Toen dit depot op 1 april 1947 werd opgegeven werd het 1e Aanvullingsdepot ingedeeld bij het Infanterie Depot Indië (I.D.I.) dat in kamp Hulten bij Tilburg was gehuisvest. Het I.D.I. stond onder leiding

van de Majoor T.Y. Hiemstra. Daarmee kwamen de voormalige O.V.W-kampen, dus ook het kamp in De Rips onder rechtstreeks bevel te staan van de Commandant Infanterie Depot Indië. Al het personeel van het kamp in De Rips en evenzo dat van het kamp Vilheide bij Mill, werd in augustus 1947 overgeplaatst naar Schoorl. De militairen, die hun opleiding in De Rips en Vilheide hadden voltooid, kregen daar inschepingsverlof en vertrokken daarna naar Nederlands-Indië. Nadat het 1e Aanvullingsdepot per 1 december 1947 was opgeheven, bleef kamp De Rips verlaten achter. Het hiermee overbodig geworden Infanterie-Depot Indië werd per dezelfde datum opgeheven. Wel maakten Ripse verenigingen zeker nog tot in 1949 regelmatig gebruik van de cantine van het kamp door er toneel of filmavonden te organiseren. Gerrit de Vogel was van 1947 tot 1953 werkzaam als kampbeheerder.⁶

Barakken gesloopt

Tussen 1951 en 1954 werden de barakken van het kamp gesloopt en in delen verkocht. Cor Baltussen en zijn vader haalden, vanuit Rijkevoort, de planken met paard en wagen op en bouwden hiervan twee grote kippenhokken achter het pand Vrijstraat 7 (nu nr. 15) te Ledeacker. Ook smid Piet de Groot gebruikte dakplaten

van de barakken om een berghok te bouwen achter zijn smederij aan de Burgemeester v.d. Wildenberglaan 2 in De Rips. De platen werden gehaald door zoon Tonnie. De schilder Lennart Goossens bouwde in 1953 een huis aan de Ripsestraat. Hij was in de gelegenheid een houten gebouwtje te kopen om er zijn verfmaterialen en gereedschap in op te bergen.

◀ *Het kippenhok in Rijkevoort werd opgebouwd met planken van het voormalige Rijkswerkkamp. Bron: Cor Baltussen.*

▶ *Volgens Cor van Bakel gebruikte zijn vader Koos van Bakel planken van de barakken om deze schuur aan de Jodenpeeldreef 5 te bouwen. Bron: Bernard Ploegmakers*

◀ *Een keet met hier gesloten raamluiken werd gekocht door schilder Lennart Goossens en werd aan de Ripsestraat 12 opnieuw opgebouwd. Op de voorgrond buurman Wim Beckers. Bron: familie Wim Beckers.*

⁶ In de Helmondsche courant stond op 12 december 1948 een berichtje dat kampbeheerder De Vogel zijn collega kampbeheerder de heer Bouwman dood in het kamp had aangetroffen. Tijdens de korte vakantie van familie De Vogel beheerde G Bouwman het Rips kamp.

Houtwerf na 1950

Het terrein werd na 1950 gebruikt voor de aanmaak van aangepunt rondhout^{xi}. Het hout werd hier verzameld en afgekort op diverse maten, veelal voor de mijnbouw. Hier was heel veel vraag naar. De palen werden op vrachtwagens geladen en vervoerd naar station Deurne. Hier werden de palen in wagons geladen en vervolgens vervoerd naar de mijnen in Limburg. Ook werden hoorruiters gemaakt voor het hooi en weidpalen, slieten (dunne rechte ongeschilde stammen) en boonpalen. Diverse palen werden lange tijd met een speciaal gereedschap van de bast ontdaan. Later kwam er een schilmachine die dit zware werk van veel mensen uit handen nam. Vooral perkoenpalen werden hier geschild, gekroond en van een punt voorzien. Ook werden bussels houtslieten geschild en verzameld als beschoeiing voor 'zinkwerken'. De werkzaamheden met de schilmachine werden door Lei Joosten van ongeveer 1965 tot 23 mei 1980 uitgevoerd. Op die dag ging Lei Joosten, op 76-jarige leeftijd pas echt met pensioen. Tot rond 1990 heeft de werf gefunctioneerd als opslag en werd daarna weer teruggegeven aan 'moeder natuur'.

► *Lei Joosten aan het werk op het voormalig terrein van het Rijkswerkkamp, de houtwerf van de Heidemij.*
Bron: familie Joosten.

De Houtwerf en klöskeskeet. Verteld door Antoon Willems.

Interview door Cees en Frank van den Heuvel De Rips 30 januari 2018.

Achter het Rijkswerkkamp kwam in de oorlog een houtwerf met klöskeskeet. Deze houtwerf is volgens Antoon Willems⁷ uit nood geboren. Het was namelijk in de eerste jaren van de 2^e Wereldoorlog dat er een groot gebrek was aan brandstof voor de vrachtwagens.

◀ *Antoon Willems Bron: gedachtenisprentje.*

Door de Heidemaatschappij werden bomen uit de Ripse bossen gehaald en naar de houtwerf vervoerd door Lei Joosten en Koos van Zogchel met paard en wagen. Er stonden ongeveer 20 personen op een rij deze bomen kort te zagen. De werktijden waren van 07.30 tot 09.30 pauze en van 09.45 tot 12.00 middagpauze en van 12.30 tot 14.30 pauze en van 14.45 tot 17.30 uur dus 9 uren per dag en dat 5 dagen per week. Zaterdags werd tot 17.00 uur gewerkt. Op de houtwerf werden de bomen afgekort tot ongeveer 10cm. Vervolgens werden deze stukken met behulp van een hiep gekloofd op een dikke houten klos tot kleine stukjes en vervolgens opgestapeld in een houten kist. De zager kreeg 1 gulden per volle kist uitbetaald. Het verdiende loon werd wekelijks op woensdag uitgekeerd door de bosbaas. Men moest op een verzamelstaat aftekenen dat hij zijn loon ontvangen had. Vervolgens werd deze verzamelstaten per fiets naar het kantoor van de Heidemaatschappij in Deurne gebracht naar dhr. Bijlard om te worden verwerken in de boekhouding van de heidemaatschappij.

⁷ Antoon Willems geboren 29 januari 1930. Interview een dag na zijn verjaardag. Op 17 februari 2018 is hij overleden.

◀ *Bosarbeiders poseren met hun zagen voor de klöskeskeet. Midden staand derde van links met houtklos Pitje Keunen uit Milheeze. Geheel rechts staand bosbaas Ties van den Heuvel. Bron: Heemkundekring D'n Blikken Emmer.*

Daarna werden deze kisten naar de 'Klöskeskeet' gedragen, omgeschud om vervolgens door twee personen te worden verwerkt om te drogen. Het hout werd afgenomen door de plaatselijke vrachtwagenvervoerders Harrie van der Heijden en Wim Beckers en de rest vervoerd naar het

spoorwegstation Deurne voor distributie door het gehele land. De houten klöskeskeet, bestond uit een houten raamwerk waarvan het dak was bekleed met riet, was ongeveer 25 meter lang, 5 meter breed en 3.00 meter hoog. Deze stond haaks op de oude Rips 'Rijkswerkkamp' richting Keunen.

► *Om de boomstammen tot klöskes te zagen was veel mankracht nodig. Daarom werden meerdere bosarbeiders uit omliggende dorpen hier aan het werk gezet. In de witte overall achter staat Hannes Aldenzee (de Smed) uit Walsberg Deurne. Bron: Mies Aldenzee.*

De eerste bewoners waren de arbeiders die in de Ripse bossen werkten en leden van de N.A.D. (Nederlandse Arbeidersdienst).

Daarna kwamen de Chinezen een 100 tot 150 personen uit Rotterdam, scheepslui die door het uitbreken van de oorlog niet meer met hun schepen konden uitvaren. Na hun vertrek half augustus 1944 tot maart 1945 werd het Rijkskamp gebruikt als veldhospitaal. Vervolgens werd het in gebruik genomen door ex-militairen van het Nederlandse leger, die een opleiding kregen voor de strijd in Indonesië. Rond 1950 werd het kamp afgebroken. De klöskes diende als brandstof ter vervanging van de diesel voor de vrachtwagens. Er werd een gasgenerator tegen de cabine van de vrachtwagen of tractor gebouwd en door het verbranden van de klöskes in de generator werd energie opgewekt voor de motor van de vrachtwagens aan te drijven. De klöskes dienden als brandstof voor de gasgeneratoren ter vervanging van de diesel voor de vrachtwagens. Er stonden destijds meerdere klöskesketen in de Rips o.a. bij v.d. Elzen en de boswachterswoning. Door de vraag naar klöskes hadden veel Ripsenaren werk bij de Heidemaatschappij. Een welkome werkverschaffing tijdens de 2^e Wereldoorlog.

Begin 1950 werd hier het hout verzameld en afgekort op diverse maten, veelal voor de mijnbouw waarnaar heel veel vraag was. Deze werden op vrachtwagens vervoerd naar spoorwegstation Deurne om ingeladen te worden in wagons en vervolgens vervoerd naar de mijnen in Limburg. Ook werden hier ruiters gemaakt voor het hooi op te tasten en weidepalen, slieten en boonpalen. Perkoenpalen werden hier geschild, gekroond en van een punt voorzien door Leo Joosten, die de schilmachine bediende. Ook werden bussels houtslieten geschild en verzameld als beschoeiing voor 'zinkwerken'. Op de houtwerf lagen een grote verscheidenheid aan palen.

◀ *Houtklöskes zagers voor de klöskesmijt werkten nog met houten spanzagen. Rechts geknield met zaag Hein van den Broek uit Milheeze. Zittend zesde van links Toon Nooijen uit De Rips. Bron: Rein van den Broek.*

De werkzaamheden met de schilmachine zijn door Leo Joosten van ongeveer 1965 tot 23 mei 1980 uitgevoerd. Dit was de laatste werkdag van Leo Joosten. Hij ging toen met pensioen. Tot rond 1990 heeft de werf gefunctioneerd en werd weer teruggegeven aan 'moeder natuur'.

▶ *Bosbaas Ties van den Heuvel, van de Heidemij, voor een klöskeskeet. Bron: familie Van den Heuvel.*

Als aanvulling op het interview. Tien Keunen vertelde dat hij dikwijls op woensdag de formulieren per fiets naar Deurne bracht naar de heer Bijlard. Die kon dan de loonzakjes klaarmaken. Want heel lang werd het nog contant uitbetaald in het veld.

◀ *Hier betaalt Toon Verhees per kas het geld uit en stopt het in een loonzakje. De arbeider tekent de lijst voor ontvangst. Bron: Frans Verhees.*

Eindnoten

ⁱ Het Rijkswerkkamp De Rips werd waarschijnlijk eind 1940 gebouwd. Door het ontbreken van een bouwvergunning en bouwtekeningen in het archief van de gemeente Gemert-Bakel, was de exacte datum vermoedelijk niet meer te achterhalen. In een brief, gedateerd 29 augustus 1941, verzocht de gemeente Bakel en Milheeze aan de Inspecteur voor de Werkverruiming in Noord-Brabant de ontginning in de Kuipers Eeuwsels te mogen aanmerken als centraal werkverruimingsproject waarvoor de werkelozen uit het Rijkswerkkamp ingezet konden worden. Deze toestemming werd verleend onder voorwaarde dat de algemene leiding bij de Nederlandsche Heidemaatschappij bleef berusten. Daaruit kon worden afgeleid dat er toen al een kamp aanwezig was. Archief gemeente Gemert-Bakel, AB 003, dossier 339, zie brief Gem. Bakel & Milheeze, aan Inspecteur der Werkverruiming voor Noord-Brabant, d.d. 29 aug. 1941, no. 1725 en brief van Inspectie Noord-Brabant Rijksdienst voor Werkverruiming te 's-Hertogenbosch d.d. 5 sep. 1941, no. 15.1A en Rijksdienst voor Werkverruiming te 's-Gravenhage, d.d. 1 nov. 1941, no. 45-297. Brief Rijksdienst voor Werkverruiming, d.d. 29 aug. 1941, No 120-104.6 betreffende de aanstelling van G. Strijbosch als nachtwaker ter assistentie van J. Backs.

ⁱⁱ Tijdens de crisis van de jaren dertig van de vorige eeuw kende ons land een groot aantal werkelozen. Om deze werkelozen van een minimaal inkomen te voorzien was vóór 1933 dit beleidsterrein een taak van de afdeling Armwezen van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Het Rijk bestreed de werkloosheid door werkverschaffingsprojecten die vrijwel geen geschoolde arbeid vergden. De loonkosten werden door Sociale Zaken betaald uit het in 1935 opgerichte Werkloosheidssubsidiefonds. Uit dit fonds verschaftte het Rijk ook subsidies aan gemeenten die een steunregeling voor werkloze arbeiders kenden. Een werkloze kon worden aangewezen voor een tewerkstelling in het kader van een werkverschaffingsproject. In 1939 werd deze taak overgenomen door de Rijksdienst voor Werkverruiming. Deze bracht meer structuur in de werkverschaffingsprojecten door de werkelozen in te zetten bij overheidsprojecten en soms ook voor projecten van bedrijven en particulieren. Direct na de Tweede Wereldoorlog werd ons land opnieuw geconfronteerd met werkloosheid. Om de werkelozen in te kunnen zetten bij de wederopbouw ging de regering in 1944 over tot het instellen van een Rijksdienst voor de Uitvoering van Werken. Doorgaans afgekort tot 'Dienst Uitvoering Werken' of D.U.W. Nationaal Archief. Toegang 2.15.28 Departement van Sociale Zaken en Volksgezondheid, Rijksdienst voor werkverruiming 1939-1945, Werkverschaffing en steunverlening 1931-1954. Nationaal Archief Toegang 2.15.46 Inventaris van de archieven van het Rijksarbidsbureau, 1945-1954 en van de Directie Arbeidsvoorziening, 1954-1959.

ⁱⁱⁱ Onafhankelijk waar ze woonachtig waren, werden de Chinezen in Klasse VI van het Besluit Loonbepaling Werkverruiming geplaatst van 11 juli 1941. Daardoor bedroeg hun woonplaatstoelage f. 0,25 per dag. Dit tarief lag f. 1,35 lager dan het tarief voor Klasse I. Voor het overige zouden zij voor het normale tarief in deze klasse werken. Voor wat betreft de afdracht aan de Ziektewet zou het dagloon op f. 2,00 worden gesteld. Archief Nationaal Archief, Toegang 2.15.28 Departement van Sociale Zaken en Volksgezondheid, Rijksdienst voor werkverruiming 1939-1945, Werkverschaffing en steunverlening 1931-1954, 547.

^{iv} In mei 1942 liet de Rijksdienst voor de Werkverruiming aan de gemeente Bakel en Milheeze weten voornemens te zijn een barak aan het kamp toe te voegen. Archief gemeente Gemert-Bakel, AB 003, dossier 339, zie brief 23 mei 42, dossier 120-104. Op 29 mei 42 besproken door B. en W.

^v De plaatsing van de groep, door het Gewestelijk Arbeidsbureau Zwolle, van de vijftientig bij het werkverruimingskamp De Rips leidde tot een conflict met het Gewestelijk Arbeidsbureau Rotterdam. Rotterdam stelde dat Zwolle, alvorens de groep van vijftientig Chinezen naar De Rips te zenden, contact met hen had moeten opnemen. Dan zou bekend zijn geraakt dat deze groep naar Duitsland gezonden had moeten worden. De betrokken Chinezen, die niet in Duitsland wilden werken, gebruikten handig het gebrek aan communicatie tussen de verschillende Nederlandse overheidsinstanties. Nationaal Archief, Toegang 2.15.20 Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid. Rijksarbidsbureaus in oorlogstijd, Inventaris 208, Plaatsing diverse categorieën in de werkverruiming, H. Werkloosheid, 4. Chinezen.

^{vi} Banken was een vorm van diepspitten waarbij het stevige zand uit de onderlaag op de bovenlaag werd gebracht. Hierdoor werd er een beter dragend oppervlak verkregen.

^{vii} De eerste beheerder van het kamp, ten tijde van de aanwezigheid van tewerkgestelden vallende onder de Rijksdienst voor Werkverruiming, was een zekere heer Vogels. Volgens Lambert van de Kerkhof (1995) verdween deze man op merkwaardige wijze. Vermoedelijk is hij naar Deurne vertrokken. De toenmalig in het kamp verblijvende Chinezen zouden daarbij een rol hebben gespeeld. Na de verdwijning van Vogels werd Van Det aangesteld als kampbeheerder. Van Det was een voormalige marinier. Hij beheerste een oosterse vechtsport en was blijbaar op de hoogte met de Chinese cultuur. Hij slaagde erin om binnen het kamp de orde en rust te handhaven. Bij zijn werkzaamheden werd hij geassisteerd door J. Bakcx die ook zijn plaatsvervanger was. Als nachtwaker was een zekere Godfried Strijbosch, per 29 augustus 1941, aangesteld. Na de oorlog, tijdens de periode dat er Nederlandse oorlogsvrijwilligers werden opgeleid, was ook ene Vogels als kok en beheerder, werkzaam in het kamp. In de periode dat er dienstplichtigen werden

opgeleid was er een vaste kok-administrateur aangesteld. Nationaal Archief, Staf Depot Nederlands-Indië, 1945-1948, Toegangsnr. 2.13.104, Kamp De Rips 1946-1947, Inventaris 142, Bundel 185, I.D.I. Kamp "De Rips", Locatiestaat per 1 mei 1946; Kerkhof, L. van de "Tussen crisis en wederopbouw." Bakel, 1995: 72-73.

^{viii} AMES 9422 was een zogenaamde Oboe-eenheid. Oboe (hobo) was de codenaam voor een elektronisch navigatie- en richtsysteem voor bommenwerpers van de R.A.F. en U.S.A.A.F. gebaseerd op het principe van radar. Oboe werkte met twee grondstations. Een, het CAT-systeem (kat) zond een radiosignaal uit dat door het vliegtuig werd opgevangen. Dit signaal werd teruggezonden naar het Cat-station. Hierdoor was het mogelijk de afstand tussen het station en het vliegtuig te bepalen en of dit op de juiste koers naar het doel vloog. Met behulp van een tweede grondstation MOUSE (muis) kon worden bepaald of het toestel zich in de buurt van het doel bevond. Met behulp van signalen, uitgezonden door het Mouse-station, kon de piloot van het vliegtuig zijn bommen of doelmarkeerders afwerpen boven het doel. Een nadeel van het systeem was dat de reikwijdte beperkt was door de kromming van de aarde. Hierdoor werd het Oboe-systeem overwegend toegepast in Mosquito pathfinders-toestellen die hoger konden vliegen. Door de systemen over te brengen naar het vasteland van Europa kon het effectieve bereik van het systeem aanmerkelijk worden vergroot. AMES 9422 bij De Rips was een zogenaamd Cat-station. Het bijbehorende Mouse-station (AMES 9432) stond bij La Roche in de Belgische Ardennen. Bij aanvang van de 'Slag om de Ardennen' werd het haastig ontruimd. Na enkele weken werden deze werkzaamheden voortgezet vanuit het nabije Florennes. In de tussentijd peilde AMES 9422, vanuit De Rips, de Duitse V-2 raketten die vanuit de Duitse Eifel op Londen en Antwerpen werden afgeschoten. U.K. National Archives, Kew, Air 26/103, Operational Record Book 72 Wing R.A.F.; Truren, P.G.M. & R.H. Wildekamp. "OBOE-Air Ministry Experimental System (AMES) Type 9000 (Deel 2). Air War Bulletin, 277: 12-18.

^{ix} Niet duidelijk werd of deze heer Vogels dezelfde was als diegene die het beheer over het kamp ten tijde van de Chinezen voerde.

^x Om 09.40 uur in de morgen van 31 augustus 1945 deed zich een zware ontploffing voor. Een groot deel van de mijnen en munitie was geëxplodeerd. Daarbij was de 21-jarige O.V.W'er Antonius Theresia Helgers uit Den Haag, volkomen uiteengereten, om het leven gekomen. Zijn overlijden werd door de Wachtmeester van de Koninklijke Marechaussee, Martinus J. van Denderen, gemeld op het gemeentehuis te Bakel. De Marechaussee, die een onderzoek instelde, vermoedde dat Helgers een van de munitiestukken trachtte te demonteren dat daardoor tot ontbranding kwam. Deze explosie was de inleiding tot het ontbranden van een groot deel van de aanwezige explosieven. Archief Gemeente Gemert-Bakel Overlijdensregister gemeente Bakel en Milheeze, 1945.

^{xi} Interview met Antoon Willems op 30 januari 2018 door Cees en Frank van den Heuvel

Bronnen

Nationaal Archief 's-Gravenhage, Departement Sociale Zaken en Volksgezondheid (NL-HaNA, SZ), Afdeling Werkverschaffing en Steunverlening 1930-1943, Toegangsnummer 2.15.28, Rijksdienst voor werkverruiming 1939-1945, Inventaris 547 Chinese arbeiders bij de werkverruiming. - NL-HaNA, SZ., 2.15.20, Rijksarbidsbureaus in oorlogstijd, Inv. 205, Werkverruiming in de jaren 1940-1944. - NL-HaNA, SZ., 2.15.20, Rijksarbidsbureaus in oorlogstijd, Inv. 208, Plaatsing diverse categorieën in de werkverruiming, H. Werkloosheid, 4. Chinezen. - NL-HaNA, 2.13.104, Staf Depot Nederlands-Indie, 1945-1948, Inv. 142, Kamp De Rips 1946-1947, Bundel 185, I.D.I. Kamp "De Rips".
Gemeentearchief Gemert-Bakel (GAGB), AB003, dossier 307, Register notulen gemeenteraad 1945-1950. - GAGB, AB003, dossier 274, Register van inkomende en uitgaande stukken, 1942-1943. - GAGB, AB003, dossier 339, Besluitenlijsten van vergaderingen, 1941-1946. - GAGB, AB003, dossier 537, Besmettelijke ziektebestrijding. Tuberculose, 1943. - GAGB, AB003, dossier 846, Financiering door het Rijk van werkverschaffingsprojecten van de gemeente (1931) 1932-1954. - GAGB, AB003, dossier 847, Stukken betreffende van de Kuipers Eeuwsels en de exploitatie van dit gebied 1932-1938. - GAGB, AB003, dossier 848, Stukken betreffende de ontginning van woeste gronden 1932-1938. - GAGB, AB003, dossier 849, Stukken betreffende de ontginning van woeste gronden 1938-1941. - GAGB, AB003, dossier 1018, Opruimen van Nederlandse verdedigingswerken in opdracht van de Duitse bezetter 1940 (1986). - GAGB, Overlijdensregister gemeente Bakel en Milheeze 1945. - GAGB, AG004, dossier 141, notulen B & W, d.d. 18 mei 1945.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie, 's-Gravenhage, Archief Koninklijke Landmacht, Doos 679 Collectie Overloon, Map 15. Members 23rd Hussars. The story of the Twenty-Third Hussars 1940-1946. Husum, 1946. - U.K. National Archives, Kew, Air 26/103, Operational Record Book 72 Wing R.A.F. - Cassidy, A. Oboe. Top secret radar, WWII. Delta, Ontario, ongedateerd. - Driedonx, G. De geschiedenis van de SCJ in de Peel en kerkdorpen Rips, Westerbeek en, Elsendorp 1920-1972. Nijmegen, 2007: 22. (SCJ = Sacro Corde Jesu) - Fransen, J.L. Bakel, Milheeze, Rips, 50 jaar bevrijd. In: Brief aan A. Leijtens, gemeentehuis Bakel, d.d. juli 1994. - Jong, de L. Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereld Oorlog. Deel 4, eerste helft. 's-Gravenhage, 1972: 238-239, Deel 4 eerste helft. 's-Gravenhage, 1972. - Kerkhof, L. van de "Tussen crisis en wederopbouw." Bakel, 1995. - Roberts, G. Taurus Pursuant, a history of the 11th Armoured Division. London, 1946; - Truren, P.G.M. & R.H. Wildekamp. "OBOE-Air Ministry Experimental System (AMES) Type 9000 (Deel 2)". Air War Bulletin, 277: 12-18. - Vink, P. Het boek van Bakel. Deurne, 1985. - Vogelpoel, J.F.R. De Koninklijke Landmacht na de Tweede Wereldoorlog. De voorgeschiedenis 's Gravenhage, 1959. - Verslag Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945, Deel 8C-1 – Gemeentearchief Gemert-Bakel, Coll.Gemertana, map 852
Hertsig Wilhelmin, Dagboek oorlog 9 juli 1945. <http://home.wanadoo.nl/toscaberendsen/Herinneringen.html>.
Foto meilers pag. 8 foto links: [https://uddel.info/nieuws/houtskoolbranders-van-de-veluwe/Kolenbranders van de Veluwe](https://uddel.info/nieuws/houtskoolbranders-van-de-veluwe/Kolenbranders-van-de-Veluwe). Foto rechts: Cultuurhistorische analyse van het Centraal Veluws Natuurgebied gemeente Apeldoorn.

Persoonlijke mededelingen Mies van Bakel De Rips; Cor en Jaantje Baltussen-Fransen De Rips; Rein van den Broek Milheeze; Toon van den Broek De Rips; Gijs de Bruin Kasterlee (B); Harry Cornelissen Nieuw Zeeland; Ben Drenth De Rips; Cor van Dijk Someren; Gerrit van den Elzen De Rips; Marie Geertshuis-Verschuren De Rips; Bertha de Groot, (vrouwke), Nelly de Groot, Ton de Groot De Rips; Piet de Groot Elsendorp; Simon de Groot De Rips; Cato of Rie of An Hagenaars De Rips; Bep Hertsig Uden; Jan Hertsig Wateringen; Trees Hertsig Eindhoven; Cees van der Hulst De Rips; Cees en Frank van den Heuvel; Ties van den Heuvel De Rips; Dhr. Jansen Hoogerheide; Lambert van de Kerkhof Bakel; Martien Keunen Deurne; Antoon de Kleijn De Rips; Jo Minten-Keunen Handel; A. Rutgers Bommel; Harrie van Steijn Raamsdonkveer; Martien van Uden 't Oventje bij Zeeland; Antoon Verbakel Uden; Frans Verhees Deurne; Theo Verstraten De Rips; Cor Verwegen De Rips; Antoon en Johan Willems De Rips; Noud Wilbers Milheeze; Herman Ypma De Rips.

Geredigeerd door Ed van de Kerkhof Deurne

<p>Deze nieuwsbrief kwam tot stand m.m.v.</p> <p>Bernard Ploegmakers ☎ 0623901706 bploegmakers@hetnet.nu</p> <p>Hannie Ploegmakers ☎ 0614911623</p>	<p>Secretariaat:</p> <p>G.M. van Geffen Ripsestraat 23a 5764PE De Rips</p> <p>0493-599450 gmvangeffen@planet.nl</p>	<p>Het lidmaatschap bedraagt € 15,- per jaar over te maken op rekeningnr. NL24RABO0136131654 t.n.v. Heemkundekring D 'n Blikken Emmer o.v.v. naam en emailadres</p>
---	---	---